

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

Г.О. Король, В.Д. Зелікман, І.М. Ізвєкова

**ОБЛІК І АУДИТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Частина І. Облік інвестиційної діяльності підприємства

Затверджено на засіданні Вченої ради академії
як навчальний посібник

Дніпро НМетАУ 2018

УДК 657 (07)

Король Г.О., Зелікман В.Д., Ізвєкова І.М. Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності: Навч. посібник. Частина І. Облік інвестиційної діяльності підприємства. – Дніпро: НМетАУ, 2018. – 84 с.

Розглянуті теми першої частини «Облік інвестиційної діяльності підприємства» дисципліни «Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності». Наведена література, що рекомендується для самостійного поглибленого вивчення дисципліни.

Призначений для студентів спеціальності 071 – облік і оподаткування.

Іл.: 4. Табл.: 36. Бібл.: 21 найм.

Відповідальна за випуск Р.Б. Сокольська, канд. екон. наук, доц.

Рецензенти: М.С. Пашкевич, доктор екон. наук, проф.

(Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»)

М.В. Куцинська, канд. екон. наук

(Український державний хіміко-технологічний університет)

© Король Г.О., Зелікман В.Д., Ізвєкова І.М., 2018

© Національна металургійна академія України, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТИ ОБЛІКУ.....	6
1.1. Сутність та значення інвестицій.....	6
1.2. Класифікація інвестицій.....	8
1.3. Поняття інвестиційної діяльності як об'єкта обліку та нормативно-правова база його регулювання.....	11
1.4. Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності, принципи її обліку.....	13
1.5. Завдання для самоперевірки.....	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ОЦІНКИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ	
ІНВЕСТИЦІЙ.....	17
2.1. Підходи щодо оцінки інвестиційної діяльності.....	17
2.2. Методи оцінки капітальних інвестицій.....	19
2.3. Методи оцінки фінансових інвестицій.....	21
2.4. Документальне забезпечення інвестиційної діяльності.....	25
2.5. Завдання для самоперевірки.....	26
2.5.1. Контрольні запитання.....	26
2.5.2. Практичні завдання.....	27
РОЗДІЛ 3. ОБЛІК КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	28
3.1. Поняття та види капітальних інвестицій.....	28
3.2. Облік капітальних інвестицій щодо придбання та створення необоротних активів.....	30
3.3. Облік капітальних витрат щодо поліпшення необоротних активів.....	36
3.4. Облік вибуття об'єктів капітального інвестування.....	38
3.5. Завдання для самоперевірки.....	42
3.5.1. Контрольні запитання.....	42
3.5.2. Практичні завдання.....	42

РОЗДІЛ 4. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	44
4.1. Поняття та види фінансових інвестицій	44
4.2. Облік поточних фінансових інвестицій.....	47
4.3. Облік довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю.....	49
4.4. Облік фінансових інвестицій, що обліковуються за амортизованою собівартістю.....	50
4.5. Облік фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі у капіталі.....	57
4.6. Завдання для самоперевірки.....	60
4.6.1. Контрольні запитання.....	60
4.6.2. Практичні завдання.....	60
РОЗДІЛ 5. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	63
5.1. Кодифікація складових інвестиційної діяльності.....	63
5.2. Відображення на рахунках обліку доходів, витрат та результатів інвестиційної діяльності.....	66
5.3. Аналітичний облік результатів інвестиційної діяльності.....	75
5.4. Завдання для самоперевірки.....	79
5.4.1. Контрольні запитання.....	79
5.4.2. Практичні завдання.....	80
ЛІТЕРАТУРА	81

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах господарювання управлінському персоналу підприємств для прийняття економічно обґрунтованих рішень і попередження виникнення ризиків при здійсненні інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єкта господарювання необхідно використовувати надійну, повну та об'єктивну інформацію щодо господарських процесів та явищ, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності. Основним джерелом одержання такої інформації на підприємстві є чітко побудована система бухгалтерського обліку. Достовірність та повнота інформації забезпечується також своєчасним та належним проведенням аудиторських перевірок.

Для формування у майбутніх обліковців системи знань з теорії та практики ведення бухгалтерського обліку інвестиційної та інноваційної діяльності на підприємствах, а також для оволодіння базовими теоретичними знаннями та набуття практичних навичок проведення аудиту інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання студентам спеціальності 071 – облік і оподаткування викладається дисципліна «Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності».

Перша частина навчального посібника з дисципліни «Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності» орієнтована на усвідомлення майбутніми обліковцями загальних теоретичних питань та методичних засад ведення обліку інвестиційної діяльності. У цій частині розглядаються складові інвестиційної діяльності підприємства як об'єкти обліку, методи оцінки та відображення в обліку капітальних та фінансових інвестицій, а також особливості обліку доходів, витрат і результатів цієї діяльності.

Зміст дисципліни «Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності» базується на знаннях, отриманих студентом при опануванні таких дисциплін, як «Бухгалтерський облік», «Фінансовий облік I» та «Аудит». Вона тісно пов'язана з більшістю фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін, що складають навчальний план зі спеціальності «Облік і оподаткування».

РОЗДІЛ 1.

СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТИ ОБЛІКУ

1.1. Сутність та значення інвестицій

Інвестиційна діяльність підприємств є одним з найбільш складних і ризикових видів діяльності. Її результати мають значний вплив на ефективність підприємництва, забезпечення високих темпів їх розвитку, підвищення конкурентоздатності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. До суттєвих чинників, що гальмують розвиток інвестиційної діяльності в Україні, слід віднести: низьку інвестиційну привабливість підприємств, слабкий державний захист капіталу інвесторів, відсутність ринкової інфраструктури і дієвих механізмів щодо здійснення інвестицій та повернення капіталу, недостатню економічну ефективність інвестиційних проектів, а також певну недосконалість нормативно-законодавчої бази щодо регулювання даного питання.

В Україні до моменту трансформації економіки та проведення ринкових реформ поняття інвестицій майже не використовувалося в повному його розумінні та зводилося до довгострокових вкладень капіталу у основні засоби, що практично ототожнювало інвестиції з поняттям «капітальні вкладення».

Термін «**інвестиція**» офіційно увійшов у використання з моменту прийняття у 1991 році Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1], згідно з яким **інвестиції** – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Однак дане визначення не враховує, що на сьогодні інвестування здійснюється в основному в грошовій формі.

Податкове законодавство України [2] трактує **інвестиції** як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Надане визначення не зовсім коректно ототожнює

інвестиції з господарськими операціями, хоча це насправді цінності, які вкладаються в господарську діяльність підприємства. Крім того інвестування не передбачає обмін активів на кошти або майно, а навпаки здійснюється шляхом вкладення коштів у фінансові, матеріальні та нематеріальні активи.

Міжнародні стандарти обліку більш повно трактують термін «**інвестиція**» та визначають його як актив, утримуваний підприємством для приросту капіталу через розподіл доходу (наприклад, відсотків, роялті, дивідендів та ренти), для збільшення вартості капіталу або інших вигод для підприємства-інвестора, наприклад завдяки торговельним відносинам [3].

Метою здійснення інвестицій виступає отримання додаткового прибутку або досягнення певного соціального ефекту шляхом вкладення підприємством тимчасово вільних коштів у різні види підприємницької діяльності.

Узагальнюючи всі трактування поняття «**інвестиція**» можна визначати її як вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» **формами інвестування** можуть виступати наступні цінності [1]:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності.

1.2. Класифікація інвестицій

В економічній теорії і на практиці з метою ведення обліку, аналізу і планування інвестиції класифікують за окремими ознаками, що наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Класифікація інвестицій

Класифікаційні ознаки	Види інвестицій	Характеристика
1	2	3
1 За об'єктами вкладення	Реальні (капітальні)	Вкладення коштів у реальні активи як матеріальні, так і нематеріальні, тобто виробництво, реконструкція, будівництво, модернізація певних потужностей, переоснащення виробництва.
	Фінансові	Вкладення коштів у різні фінансові інструменти, переважно у цінні папери
2 За рівнем ризику	Безризикові	Вкладення коштів у об'єкти інвестування, за якими відсутній реальний ризик втрати капіталу і майже гарантовано отримання розрахункової суми інвестиційного доходу
	Ризикові	Передбачає можливість втрати прибутку або всієї суми інвестованого капіталу
	Венчурні	Пов'язане з кредитуванням і фінансуванням науково-технічних розробок і винаходів, також характеризується найвищим ступенем ризику
3 За суб'єктами інвестування	Вітчизняні	Характеризують вкладення капіталу резидентами, тобто юридичними або фізичними особами, даної країни в об'єкти інвестування, які знаходяться на її території
	Іноземні	Передбачають вкладення капіталу нерезидентами в об'єкти (інструменти) інвестування даної країни

Продовження табл. 1.1

1	2	3
4 За характером участі в інвестуванні	Прямі	Передбачають пряму участь інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладення капіталу. Вони здійснюються шляхом безпосереднього вкладення капіталу до статутних капіталів інших підприємств. Пряме інвестування здійснюють в основному досвідчені інвестори, які повністю проінформовані про об'єкти інвестування
	Непрямі (портфельні)	Передбачають вкладення капіталу інвестора, опосередковане іншими особами (фінансовими посередниками)
5 За періодом інвестування	Короткострокові	Характеризують вкладення капіталу на період до одного року (короткострокові депозитні вклади, векселі, короткострокові облигації)
	Довгострокові	Характеризують вкладення капіталу на період більше одного року (реальні інвестиції, пов'язані з процесом виробництва)
6 За формами власності капіталу, що інвестується	Приватні	Характеризують вкладення коштів фізичних і юридичних осіб
	Державні	Характеризують вкладення капіталу державних підприємств, а також коштів державного бюджету різних рівнів і державних позабюджетних фондів
	Іноземні	Характеризують вкладення іноземних інвесторів з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту
	Спільні	Характеризують вкладення капіталу державних підприємств та іноземних інвесторів

В залежності від виду інвестицій, придбані інвестиції відносяться до капітальних чи фінансових. До капітальних інвестицій відноситься придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, до фінансових інвестицій - придбання акцій, облигацій, інвестиційних й депозитних сертифікати, інших цінних паперів.

В залежності від строку утримання та можливості реалізації інвестиції поділяються на довгострокові та поточні. Класифікація інвестицій в залежності від періоду їх утримання наведена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Класифікація інвестицій підприємства в залежності від періоду їх утримання

Вид інвестицій	Період утримання, об'єкти інвестування	
	поточні інвестиції (до 1 року)	довгострокові інвестиції (понад 1 рік)
Капітальні інвестиції	х	в нематеріальні активи
		в основні засоби
		в інші необоротні активи
Фінансові інвестиції	Поточні фінансові інвестиції	інвестиції пов'язаним сторонами за методом участі у капіталі
		інші інвестиції пов'язаним сторонами
		інші інвестиції непов'язаним сторонам

Як видно з таблиці 1.2, капітальні інвестиції можуть бути тільки довгостроковими, а фінансові – як поточними, так і довгостроковими. Поточні фінансові інвестиції – це інвестиції на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент. Довгострокові фінансові інвестиції – це інвестиції на строк, що перевищує один рік, які не можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент. До них можуть бути віднесені придбані акції або частки у статутному капіталі інших підприємств з метою довгострокового інвестування, володіння корпоративними правами і отримання прибутку.

1.3. Поняття інвестиційної діяльності як об'єкта обліку та нормативно-правова база його регулювання

Нинішня нормативно-правова база України, що регулює інвестиційну діяльність, складається з більше ніж сотні законів та інших нормативних актів. Серед них слід, насамперед, відзначити закон України «Про інвестиційну діяльність» [1], НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], які створюють основу для обліку інвестиційної діяльності.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [1] трактує інвестиційну діяльність як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], інвестиційна діяльність – це діяльність з придбання та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Інвестиційна діяльність є невід'ємною складовою всієї господарської діяльності підприємства та відноситься до його звичайної діяльності. Звичайна діяльність підприємства передбачає операційну та іншу звичайну діяльність, яка поділяється на фінансову та інвестиційну.

З моменту вкладення капіталу до моменту отримання вигод проходить певний проміжок часу, який називають інвестиційним лагом. Тобто процес інвестування складається з окремих циклів з чітким виділенням моменту вкладення капіталу, тривалості інвестиційного лага та моменту одержання ефекту.

Порядок обліку та відображення у фінансової звітності результатів інвестиційної діяльності в залежності від виду інвестицій регулюється окремими нормативними документами. Перелік основних нормативних та регулюючих документів, які регламентують облік інвестиційної діяльності, наведений в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

**Основні нормативні та регулюючі документи, які регламентують
облік інвестиційної діяльності**

Вид інвестиції	Придбання	Продаж
Капітальні інвестиції	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4]	
	П(С)БО 7 «Основні засоби» [5]	
	П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [6]	
	П(С)БО 16 «Витрати» [7]	П(С)БО 15 «Дохід» [8]
	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [9]	
	План рахунків бухгалтерського обліку [10]	
Фінансові інвестиції	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4]	
	П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [11]	
	П(С)БО 16 «Витрати» [7]	П(С)БО 15 «Дохід» [8]
	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [12]	
	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [9]	
	План рахунків бухгалтерського обліку [10]	

Суттєвою проблемою є те, що нормативно-правові документи, які регулюють питання обліку інвестиційної діяльності, залишаються неузгодженими між собою.

Основними нормативними документами, що визначають поняття інвестиційної діяльності та її оцінку, є НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], П(С)БО 7 «Основні засоби» [5]; П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [6] та П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [11].

П(С)БО 7 [5] та П(С)БО 8 [6] визначають методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про капітальні інвестиції. П(С)БО 12 [11] визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції.

1.4. Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності, принципи її обліку

Об'єктами інвестиційної діяльності, згідно з законом України «Про інвестиційну діяльність» [1], виступають будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Даний перелік об'єктів інвестиційної діяльності не суперечить НП(С)БО 1 [4]. При цьому забороняється інвестувати в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України, а також порушує права та інтереси громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом.

Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [1] **інвестори** — це суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування.

Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Учасниками інвестиційної діяльності в Україні можуть бути:

- органи, уповноважені управляти державним та муніципальним майном;
- організації та підприємства, підприємницькі об'єднання, громадські організації та інші юридичні особи всіх форм власності;
- міжнародні організації, іноземні юридичні особи;
- фізичні особи – громадяни України, інших держав.

Інвестиційна діяльність суб'єктів України за її межами регулюється законодавством іноземної держави, на території якої ця діяльність здійснюється, відповідними договорами України.

Усі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають однакові права щодо здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавчими актами України.

Інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види і обсяги інвестицій, залучає для їхньої реалізації на договірній основі будь-яких учасників інверсійної діяльності, у тому числі через організацію конкурсів і торгів.

За рішення інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам і юридичним особам у порядку, встановленому законодавством. Взаємовідносини при такому передаванні прав регулюються ними самостійно на основі договорів.

Інвестиційна діяльність може здійснюватися за рахунок:

- власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позичкових фінансових коштів інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- бюджетних інвестиційних асигнувань;
- безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян.

Оскільки принципи бухгалтерського обліку єдині для всіх видів діяльності, то облік інвестиційної діяльності ґрунтується на таких **основних принципах**:

- обачності - застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

– повного висвітлення - фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

– автономності - кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;

– послідовності - постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики, зміна якої можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності;

– безперервності - оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі;

– нарахування та відповідності доходів і витрат - для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів; при цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;

– превалювання сутності над формою - операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

– історичної (фактичної) собівартості - пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

– єдиного грошового вимірника - вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці;

– періодичності - можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

1.5. Завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення терміну «інвестиція» за національним законодавством.
2. Дайте визначення терміну «інвестиція» за міжнародним законодавством.
3. Дайте визначення терміну «інвестиційна діяльність».
4. Які цінності можуть виступати у якості форм інвестування?
5. Наведіть класифікацію інвестицій за різними ознаками.
6. Перелічити об'єкти інвестиційної діяльності.
7. Перелічити суб'єктів інвестиційної діяльності.
8. Наведіть принципи обліку інвестиційної діяльності.
9. Чим зумовлена наявність інвестиційного лагу?

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ОЦІНКИ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ІНВЕСТИЦІЙ

2.1. Підходи щодо оцінки інвестиційної діяльності

Як зазначалося вище, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], інвестиційна діяльність включає в себе як придбання, так і реалізацію інвестицій. Для класифікації об'єктів інвестиційної діяльності немає принципової різниці чи здійснюється їх придбання, чи реалізація. Однак при оцінці об'єктів інвестиційної діяльності та відображенні їх в обліку необхідно враховувати сутність відповідних господарських операцій з інвестиціями, оскільки в моменти придбання та реалізації інвестиції оцінюються за різними методами. Застосування того чи іншого методу оцінки інвестиції залежить від мети придбання, рівня впливу інвестора на інвестоване підприємство, строку, на який вони були придбані.

На даний момент існує велика кількість різноманітних прийомів та методів оцінки інвестицій. Раніше для оцінки об'єктів інвестиційної діяльності застосовувалися прості методи, які базуються на даних бухгалтерського обліку та передбачають оцінку інвестицій за фактичними витратами (історичною собівартістю). З переходом до ринкових відносин та вдосконаленням методики оцінки майна достатньо широко почали застосовуватися динамічні методи оцінки, побудовані на теорії дооцінки, дисконтування, що враховують фактор часу, вплив інфляції та інше.

У вітчизняному законодавстві для оцінки об'єктів інвестиційної діяльності пропонується **три підходи**:

- оцінка вартості майна й інвестицій з точки зору фактичних бухгалтерських витрат, тобто витрат, понесених при придбанні чи створенні об'єктів інвестиційної діяльності (історична собівартість);
- оцінка інвестицій шляхом порівняння їх вартості з вартістю ринкових аналогів і подальшим відображенням в обліку дооцінки (уцінки), індексації і таким чином доведенням балансової вартості об'єкта оцінки до

реальної ринкової ціни, справедливої вартості на момент придбання чи на дату балансу;

- оцінка вартості інвестицій з позиції майбутньої дохідності об'єктів інвестування.

З позицій ведення бухгалтерського обліку **пріоритетним є перший підхід**, що базується на принципі оцінки за історичною (фактичною) собівартістю, однак, якщо внаслідок об'єктивних причин визначити фактичні витрати щодо об'єктів інвестиційної діяльності неможливо, то нормативною базою дозволяється використовувати другий підхід щодо оцінки інвестицій шляхом визначення їх справедливої вартості. Третій підхід найменше базується на даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності, іншої облікової інформації та найчастіше використовується для планових та прогнозних розрахунків з метою прийняття управлінських рішень при виборі інвестиційного проекту та визначення його ефективності.

Таким чином підходи, що використовуються в зарубіжній та вітчизняній практиці при оцінці об'єктів інвестиційної діяльності, можна поділити умовно на **дві групи**:

1) оцінка з позиції понесених витрат - передбачає здійснення оцінки інвестицій на підставі найбільш точної облікової інформації, але при цьому не враховується зміни вартості грошей у часі (до цієї групи відносять оцінку за історичною собівартістю, нормативними затратами, первісною, залишковою вартістю);

2) оцінка з позиції очікуваних доходів - базується на ринкових принципах формування вартості, які точно не враховують фактичні витрати, але спираються на майбутні доходи, що дозволяє надавати не тільки внутрішню оцінку, але й характеризувати вартість інвестицій у ринковому середовищі (до цієї групи відносять оцінку за поточною, чистою, справедливою вартістю, дисконтованою вартістю, експертною оцінкою).

2.2. Методи оцінки капітальних інвестицій

Капітальні інвестиції в системі обліку і звітності оцінюються за різними методами, які базуються на трьох підходах оцінки об'єктів інвестиційної діяльності, наведених вище, а саме:

- за витратним методом, тобто за історичною собівартістю;
- за справедливою вартістю шляхом переоцінки;
- за майбутньою вартістю шляхом прогнозування майбутніх доходів (у вітчизняному обліку практично не використовується).

Оцінка капітальних інвестицій, як правило, здійснюється на підприємствах в наступних випадках:

- в момент зарахування інвестицій на баланс підприємства (спорудження об'єктів, придбання обладнання, машин, транспортних засобів, інструментів, об'єктів інтелектуальної власності).
- на дату балансу.

В момент зарахування інвестицій на баланс підприємства згідно з законодавчою та нормативною базою бухгалтерського обліку пріоритетною є оцінка активів за історичною (фактичною) собівартістю, тобто витратами на їх виготовлення чи придбання з урахуванням додаткових робіт, послуг, пов'язаних придбанням, доставкою, монтажем об'єктів інвестиційної діяльності.

Історична (фактична) собівартість капітальних інвестицій, яка після введення об'єктів в експлуатацію трансформується у їх первісну вартість, згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» [5] та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [6] формується з:

- витрат, сплачених постачальникам активів та підрядникам за виконані будівельно-монтажні роботи;
- реєстраційних зборів, державного та ввізного мито;
- суми непрямих податків (ПДВ, акцизний збір), якщо вони не відшкодовуються підприємству;
- витрат на доставку обладнання та страхування ризиків в дорозі;
- витрат на установку, монтаж, налагодження основних засобів;

– витрат на одержання ліцензій, допусків, інші фінансові витрати, що пов'язані з введенням в експлуатацію об'єктів основних засобів, інших необоротних активів і підлягають капіталізації.

Однак, існують випадки, коли встановити історичну (фактичну) собівартість неможливо. Така ситуація виникає при придбанні за товарообмінними (бартерними) контрактами або при безкоштовному одержанні капітальних інвестицій.

В даній ситуації оцінка капітальних інвестицій здійснюється **за справедливою вартістю:**

- придбаних за товарообмінними (бартерними) контрактами об'єктів проводиться за справедливою вартістю переданих взамін придбаним активів;

- безкоштовно одержаних інвестицій - за справедливою вартістю аналогічних активів.

Існує декілька підходів щодо визначення **справедливої вартості** [12]:

- за поточною собівартістю - активи відображаються в обліку за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б заплачена у разі придбання даного активу на поточний момент (рекомендовано для відображення в обліку інших основних засобів та матеріалів);

- за поточною ринковою вартістю – активи відображаються в обліку за вартістю реалізації, тобто за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активів в ході звичайної реалізації (рекомендовано застосовувати для обліку землі, будівель, споруд, машин та устаткування, а також нематеріальних активів);

- за теперішньою вартістю, розрахованою шляхом дисконтування вартістю майбутніх чистих грошових надходжень, що очікуються в результаті звичайної діяльності підприємства (рекомендовано здійснювати оцінку довгострокової дебіторської заборгованості, поточних і довгострокових зобов'язань, несприятливих контрактів тощо).

Що стосується оцінки капітальних інвестицій на дату балансу, то вона може здійснюватися виходячи з потреб підприємства як за історичною (фактичною) собівартістю, так й за справедливою вартістю.

2.3. Методи оцінки фінансових інвестицій

При оцінці фінансових інвестицій застосовуються різні методичні підходи щодо визначення їх вартості, вибір яких залежить від моменту оцінки інвестиції, мети її придбання, рівня впливу інвестора на інвестоване підприємство та строку, на який вони були придбані.

Як й при оцінці капітальних інвестицій, оцінка фінансових інвестицій здійснюється на момент зарахування їх на баланс підприємства (первісна оцінка) та на дату складання балансу.

Методи оцінки, які застосовуються для оцінки фінансових інвестицій в різні моменти їх оцінки, наведено на рисунку 2.1.

Так, згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [11] первісна оцінка фінансових інвестицій в момент зарахування їх на баланс здійснюється за собівартістю їх придбання, яка визначається в залежності від **способу отримання фінансових інвестицій**:

а) при придбанні за грошові кошти - собівартість фінансової інвестиції складається з ціни придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції;

б) при надходженні шляхом обміну на цінні папери власної емісії - собівартість фінансової інвестиції визначається за справедливою вартістю переданих цінних паперів;

в) при надходженні шляхом обміну на інші активи - собівартість визначається за справедливою вартістю цих активів.

Згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [11] вибір методу оцінки фінансових інвестицій на дату складання балансу залежить **від мети їх придбання**, а саме призначені вони для продажу, чи для утримання з метою одержання прибутку.

Якщо фінансові інвестиції призначені для продажу, то оцінка їх на дату складання балансу здійснюється за справедливою вартістю або за собівартістю з урахуванням зменшення корисності, якщо справедливу вартість визначити неможливо.

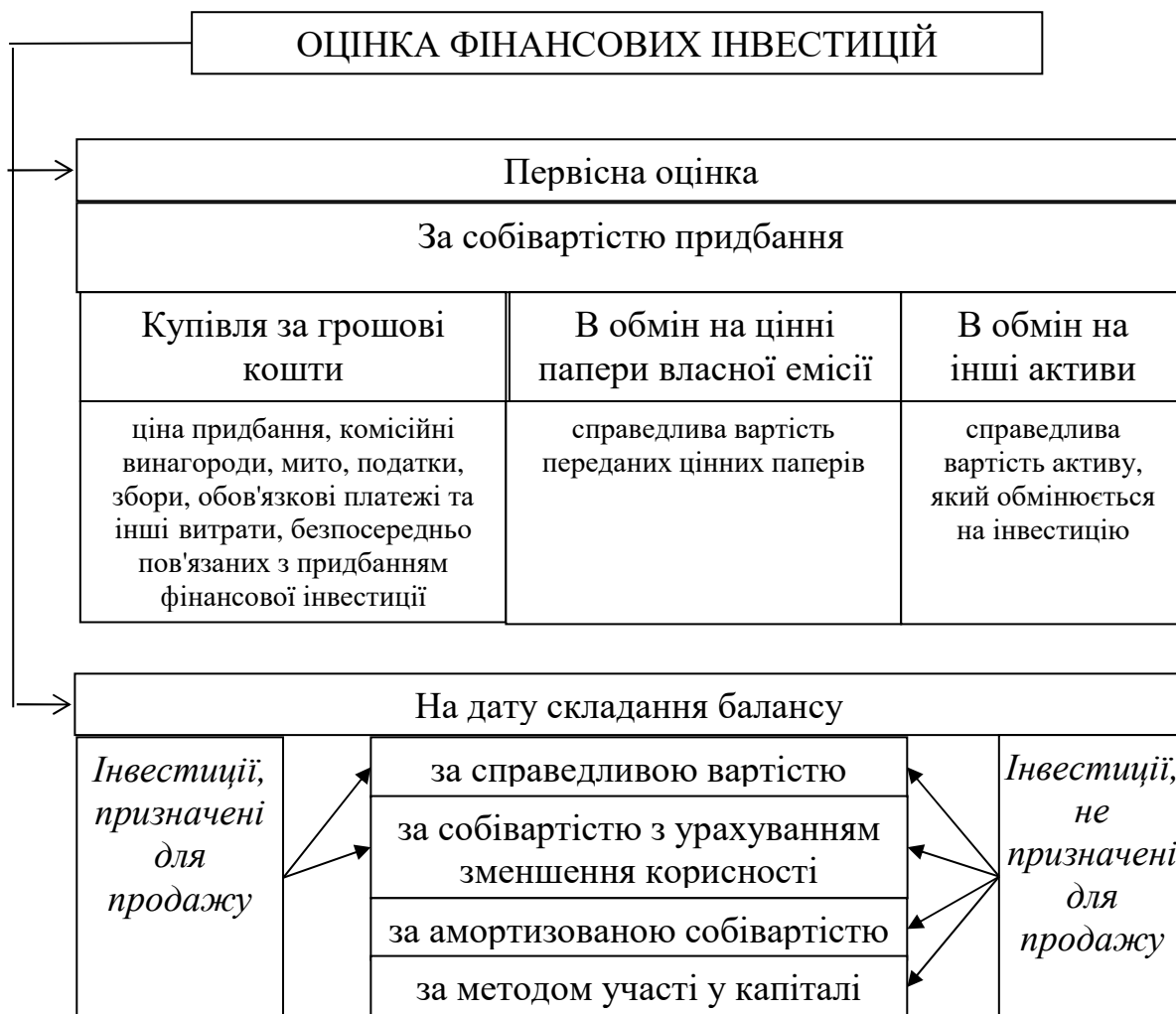

Рис. 2.1. Оцінка фінансових інвестицій

Якщо придбані фінансові інвестиції не призначені для подальшого продажу, то крім зазначених способів можуть використовуватися ще й метод оцінки за амортизованою собівартістю і метод участі в капіталі.

Доцільність використання того чи іншого методу обліку фінансових інвестицій, не призначених для подальшого продажу, залежить від терміну їх утримання.

Поточні фінансові інвестиції згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» відображаються в обліку і звітності **за собівартістю або справедливою вартістю** кожної окремої інвестиції або інвестиційного портфеля в цілому [11].

Метод оцінки та відображення в обліку довгострокових фінансових інвестицій залежить від призначення інвестицій та ступеня впливу

інвестора на об'єкт інвестиційної діяльності.

Довгострокові фінансові інвестиції у боргові цінні папери, що утримуються інвестором до їх погашення, відображаються на дату балансу **за амортизованою собівартістю**, тобто за собівартістю, яка збільшена на суму накопиченої амортизації дисконту, або зменшена на суму накопиченої амортизації премії.

При цьому під **дисконтом** розуміється сума перевищення номінальної вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю (ціною придбання), а під **премією** – сума перевищення собівартості боргових цінних паперів (ціни придбання) над їх номінальною вартістю. **Амортизація**, тобто розподіл **дисконту** або **премії** протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення, здійснюється за методом ефективної ставки відсотка. Сума **амортизації дисконту або премії** нараховується одночасно з нарахуванням відсотка, що підлягає отриманню інвестором.

Оцінка довгострокових фінансових інвестицій у діяльність інших суб'єктів господарювання залежить від того, який вплив має інвестор на суб'єкт інвестування, що наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Методи оцінки довгострокових фінансових інвестицій у діяльність інших суб'єктів господарювання на дату балансу в залежності від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування [13]

Ступінь впливу інвестора на об'єкт інвестування	Метод оцінки довгострокових фінансових інвестицій
Інвестор не має суттєвого впливу на інвестоване підприємство	За справедливою вартістю з урахуванням зменшення корисності
Інвестор має суттєвий вплив на підприємство (володіє блокувальним пакетом акцій – понад 25 %)	Метод участі в капіталі асоційованих підприємств
Інвестор контролює діяльність інвестованого підприємства (володіє контрольним пакетом акцій – понад 50%)	Метод участі в капіталі материнської компанії у дочірньому підприємстві

Якщо інвестор не має суттєвого впливу на об'єкт інвестування, дана інвестиція обліковується за справедливою вартістю з урахуванням зменшення корисності.

Згідно з П(С)БО 12 [11] фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні підприємства, а також у спільну діяльність із створенням юридичної особи відображаються за методом участі в капіталі.

Під асоційованим розуміється підприємство, на діяльність якого інвестор може лише суттєво впливати, але не має можливості її повністю контролювати. При цьому інвестору належить блокувальний (більше 25 %) пакет акцій об'єкта інвестування, але воно не є дочірнім або спільним підприємством для інвестора.

Відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» підприємство є дочірнім, якщо інвестор володіє понад 50% його акцій і контролює діяльність об'єкта інвестування [12].

Однак, якщо асоційоване або дочірнє підприємство ведуть діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує дванадцять місяців, в цьому випадку оцінка даних інвестицій здійснюється за справедливою вартістю або за собівартістю з урахуванням зменшення корисності, якщо справедливу вартість визначити неможливо.

Фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі, на дату балансу відображаються за вартістю, що визначається з урахуванням зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування, крім тих, що є результатом операцій між інвестором і об'єктом інвестування. Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі. Одночасно балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування.

При застосування методу участі у капіталі для об'єктивної оцінки фінансових інвестицій необхідно володіти достовірною та повною інформацією про фінансовий стан об'єкта інвестування та результати його

діяльності, оскільки саме на підставі даної інформації здійснюється розрахунок зміни вартості фінансової інвестиції пропорційно змінам розміру капіталу об'єкта інвестування.

2.4. Документальне забезпечення інвестиційної діяльності

Однією з умов правильної побудови системи бухгалтерського обліку є наявність і достовірність первинних документів, оскільки саме вони відображають факт здійснення господарських операцій. В таблиці 2.2 наведено основні первинні документи, що складаються при здійсненні інвестиційної діяльності на підприємстві.

Таблиця 2.2.

Документальне підтвердження інвестиційної діяльності

Вид інвестиції	Первинні документи	
	придбання	продаж
1	2	3
Капітальні інвестиції	<ul style="list-style-type: none"> - договори; - видаткові касові ордери; - платіжні доручення вихідні; - виписки банку; - акти приймання виконаних підрядних робіт; - довідка про вартість виконаних підрядних робіт; - акти приймання обладнання; - прибуткові ордери; - податкові накладні; - бухгалтерські довідки; - товарно-транспортні накладні 	<ul style="list-style-type: none"> - договори; - прибуткові касові ордери; - платіжні доручення вхідні; - виписки банку; - акти приймання-передачі; - податкові накладні

Продовження табл. 2.2

1	2	3
Фінансові інвестиції	<ul style="list-style-type: none"> - договори; - видаткові касові ордери; - платіжні доручення вихідні; - виписки банку; - бухгалтерські довідки; - виписки з реєстру цінних паперів 	<ul style="list-style-type: none"> - договори; - прибуткові касові ордери; - платіжні доручення вхідні; - виписки банку; - бухгалтерські довідки; - виписки з реєстру цінних паперів

На підставі первинних документів здійснюються бухгалтерські записи у аналітичному та синтетичному обліку, від правильності яких залежить якість складання фінансової звітності.

Облікова інформація щодо інвестиційної діяльності розкривається у відповідних формах фінансової звітності:

- форма №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» містить інформацію про майно інвестиційної сфери та джерела його утворення;
- форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» містить інформацію про доходи і витрати від інвестиційної діяльності;
- форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів» надає інформацію про грошові надходження та видатки в результаті інвестиційної діяльності;
- форма № 4 «Звіт про власний капітал» надає деталізовану інформацію про походження та рух джерел або основних складових власного капіталу підприємства як основного джерела інвестування.

2.5. Завдання для самоперевірки

2.5.1. Контрольні запитання

1. Які підходи до оцінки об'єктів інвестиційної діяльності пропонує вітчизняне законодавство та в чому сутність кожного з них?

2. Який підхід до оцінки інвестицій є пріоритетним для відображення їх вартості в бухгалтерському обліку?
3. Перелічити методи оцінки капітальних інвестицій.
4. Які витрати відносяться до історичної (фактичної) собівартості капітальних інвестицій?
5. Охарактеризуйте підходи до визначення справедливої вартості.
6. За якою вартістю здійснюється первісна оцінка фінансових інвестицій та з яких витрат вона формується?
7. Які методи оцінки фінансових інвестицій на дату складання балансу використовуються згідно з вітчизняним законодавством? Поясніть їх сутність.
8. Поясніть, які підприємства відносять до асоційованих та дочірніх і які методи оцінки фінансових інвестицій в їх діяльність слід застосовувати?
9. Які первинні документи підтверджують здійснення господарських операцій щодо капітальних та фінансових інвестицій?
10. У яких формах фінансової звітності розкривається облікова інформація щодо інвестиційної діяльності?

2.5.2. Практичні завдання

Завдання 1. Графічно зобразити, які методи застосовуються при оцінці фінансових інвестицій в залежності від моменту оцінки інвестиції, мети її придбання, рівня впливу інвестора на інвестоване підприємство та строку, на який вони були придбані.

Завдання 2. Сформулювати інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності в умовах конкретного підприємства.

РОЗДІЛ 3. ОБЛІК КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

3.1. Поняття та види капітальних інвестицій

У науковій літературі та у нормативно-правових актах визначення поняття «капітальних інвестицій» розглядається по-різному.

Певна кількість науковців [14, 15] вважають, що **«капітальні інвестиції»** - це видатки на створення, розширення, реконструкцію, модернізацію (технічне переоснащення) основних виробничих фондів чи основного капіталу. Наступна група фахівців [16-18] замість поняття **«капітальні інвестиції»** розглядають «реальні інвестиції» - вкладення коштів у реальні активи. Інші науковці [13], виходячи з категорії **«капітальні вкладення»**, трактують «капітальні інвестиції» як операції з вкладення грошових і матеріальних та інтелектуальних ресурсів у будівництво та придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів.

У Податковому кодексі України визначено, що **капітальні інвестиції** - це господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу [2].

Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [5] і 8 «Нематеріальні активи» [6] передбачають визнання та облік незавершених капітальних інвестицій.

Незавершені капітальні інвестиції – це капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних та нематеріальних активів, введення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося, а також авансові платежі для фінансування будівництва.

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку та Інструкцією про його застосування для обліку незавершених капітальних інвестицій передбачений рахунок 15 «Капітальні інвестиції» [9, 10].

Облік витрат на придбання і створення необоротних активів ведеться за окремими видами таких капітальних інвестицій, яким відповідають окремі субрахунки:

- 151 «Капітальне будівництво»;
- 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»;
- 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів»;
- 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»;
- 155 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів».

За дебетом цього рахунка та відповідних його субрахунків відображаються всі витрати, пов'язані з придбанням або створенням матеріальних та нематеріальних необоротних активів, у кореспонденції з кредитом рахунків та субрахунків:

- 205 «Будівельні матеріали» – на вартість використаних будівельних матеріалів;
- 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 68.5 «Розрахунки з різними кредиторами» – на вартість робіт, виконаних підрядними, субпідрядними організаціями, отримані послуги зі сторони;
- 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 65 «Розрахунки за страхуванням» – на суму нарахованої заробітної плати будівельникам та пов'язаних з ними відрахувань та ін.

У дебет рахунка 15 зараховується також вартість придбаного устаткування, що потребує і не потребує монтажу, а ще перераховані авансові платежі постачальникам обладнання і підрядникам згідно з будівельними контрактами.

Рахунок 15 «Капітальні інвестиції» кредитується при введенні об'єктів капітальних інвестицій у дію в кореспонденції з дебетом рахунків: 10 «Основні засоби»; 11 «Інші необоротні матеріальні активи»; 12 «Нематеріальні активи».

У формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про капітальні інвестиції відображається у першому розділі активу за статтею 1005 «Незавершені капітальні інвестиції». У Примітках до річної фінансової звітності дані про капітальні інвестиції узагальнюються у третьому розділі за їх видами в розрізі зазначених вище субрахунків.

3.2. Облік капітальних інвестицій щодо придбання та створення необоротних активів

Найбільш розповсюдженим способом надходження капітальних інвестицій на підприємство є придбання необоротних активів, для обліку яких використовуються наступні субрахунки:

- 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»;
- 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів»;
- 154 «Придбання (виготовлення) нематеріальних активів».

За дебетом цих рахунків відображаються всі витрати, пов'язані з капітальними інвестиціями, які формують фактичну собівартість придбаних об'єктів. Після введення цих об'єктів в експлуатацію на підставі фактичної собівартості встановлюється первісна вартість основних засобів, котра відбивається в акті типової форми № ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» або акті № НА-1 «Акт введення в дію нематеріальних активів».

При придбанні основних засобів згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» до **фактичної собівартості капітальних інвестицій** відносять [5]:

- суми витрат, що сплачуються постачальникам машин, обладнання, транспортних засобів, інструментів, господарського інвентарю та інших активів капітального характеру;
- суми реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних засобів чи інших необоротних активів;

- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів, якщо вони не відшкодовуються підприємству;
- витрати на доставку об'єктів і страхування ризиків у зв'язку з нею;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів (у випадку, якщо придбані об'єкти вимагають монтажу);
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання з запланованою метою.

Відповідно до П(С)БО 8 [6] фактична собівартість нематеріальних активів формується з ціни (вартості) їх придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням об'єктів та доведенням їх до стану, придатного для використання за призначенням.

Витрати на сплату відсотків за кредит (якщо фінансування капітальних інвестицій здійснюється за рахунок банківських позик) до капітальних витрат і первісної вартості нематеріальних активів не входять, а покриваються за рахунок поточної операційної діяльності.

Типова кореспонденція рахунків, яка складається при придбанні основних засобів на умовах наступної оплати та попередньої оплати, наведена відповідно в таблицях 3.1 та 3.2.

Таблиця 3.1.

Кореспонденція рахунків для відображення операцій придбання об'єктів основних засобів з наступною оплатою

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1	2	3
1 Відображення суми за договором постачання	152	631
2 Відшкодування суми ПДВ за договором постачання	641	631

Продовження табл. 3.1

1	2	3
3 Відображення сум за консультаційні, інформаційні, посередницькі, реєстраційні, транспортні послуги та інші витрати, пов'язані з придбанням основних засобів	152	685
4 Відображення суми ПДВ з наданих послуг	641	685
5 Сплачено постачальникам за договором	631	311
6 Сплачено за консультаційні, інформаційні, посередницькі, реєстраційні, транспортні послуги та інші витрати, пов'язані з придбанням основних засобів	685	311
7 Зарахування об'єкта до складу основних засобів	10	152

Таблиця 3.2.

Кореспонденція рахунків з відображення придбання основних засобів з попередньою оплатою

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Здійснення попередньої оплати за об'єкт основних засобів (авансу)	371	311
2 Відображення податкового кредиту з ПДВ	641	644
3 Отримання об'єкта основних засобів від постачальника	152	631
4 Зарахування податкового кредиту з ПДВ	644	631
5 Зарахування в оплату постачальнику раніше перерахованого авансу	631	371
6 Зарахування об'єкта до складу основних засобів	10	152

Ще одним зі шляхів надходження капітальних інвестицій на підприємство виступає внесення необоротних активів до статутного капіталу підприємства. При цьому до капітальних інвестицій включаються лише додаткові витрати, понесені у зв'язку з доставкою, монтажем об'єкта до нового місця утримання. Сама вартість об'єкта необоротних активів, що визначається за домовленістю учасників при реєстрації статутного капіталу, не капіталізується, а безпосередньо зараховується до складу основних засобів, як це наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Кореспонденція рахунків з відображення об'єктів основних засобів як внеску до статутного капіталу

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Формування статутного капіталу відповідно до засновницьких документів	46	401
2 Одержання від учасника об'єкта основних засобів	10	46
3 Витрати на транспортування, монтаж вказаного об'єкта основних засобів	152	685
4 Відображення суми ПДВ з транспортних та монтажних витрат	641	685
5 Списання затрат на транспортування, монтаж з включенням до первісної вартості об'єкта основних засобів, що внесені до статутного капіталу	10	152

Об'єкти капітального інвестування можуть надходити на підприємство не тільки шляхом придбання, а й створюватися в ході здійснення будівельно-монтажних робіт. Будівництво об'єктів для власних потреб підприємство може здійснювати різними способами, а саме підрядним або господарським. В залежності від обраного способу формується і фактична собівартість об'єктів капітальних інвестицій.

Фактична собівартість будівництва, яка потім трансформується в первісну вартість об'єктів необоротних активів, формується з таких же самих статей витрат, як й при їх придбанні.

Будівництво об'єктів підрядним способом передбачає включення до складу капітальних інвестицій сум, що були сплачені підрядним (субпідрядним) організаціям за виконані будівельно-монтажні роботи згідно з актами приймання таких робіт. Тобто, при підрядному способі собівартості будівництва об'єктів капітальних інвестицій формується, виходячи з договірної ціни, визначеної за домовленістю між замовником і підрядником у договорі та в проектно-кошторисній документації. Крім того до вартості об'єктів повинні бути віднесені всі інші витрати, безпосередньо пов'язані з будівництвом, монтажем об'єкта або доведенням його до робочого стану. До таких витрат відносяться: виготовлення проектно-кошторисної документації, одержання необхідних дозволів і ліцензій, консультаційні та інші послуги, пов'язані з будівництвом та введенням в дію об'єктів, підготовка і утримання будівельних майданчиків, тимчасових нетитульних споруд та ін. [13].

Облік капітальних інвестицій в будівництво об'єктів, здійснене підрядним способом, ведеться на синтетичному рахунку 15 «Капітальні інвестиції», а саме субрахунку 151 «Капітальне будівництво».

Господарський спосіб будівництва полягає в створенні об'єктів капітальних інвестицій силами самого підприємства. При цьому собівартість капітальних інвестицій в об'єкти будівництва формується з окремих елементів витрат на виконання цих будівельно-монтажних робіт, а саме витрат на будівельні матеріали, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизацію будівельної та іншої техніки, інші капітальні роботи і витрати. На підставі загальної суми всіх перелічених витрат визначається первісна вартість об'єктів основних засобів при введенні їх в експлуатацію.

При здійсненні будівництва для власних потреб в умовах будівельних підприємств витрати на будівельно-монтажні роботи накопичуються на рахунку 23 «Виробництво» разом з об'єктами і роботами, що виконуються за будівельними контрактами для замовників.

Такі об'єкти будівництва в умовах будівельного підприємства обліковуються у складі операційної діяльності до введення цих об'єктів в експлуатацію, і тільки при введенні їх в експлуатацію вартість даних об'єктів включається до складу витрат інвестиційної діяльності. При цьому така операція в обліку відображається за дебетом рахунка 15 «Капітальні інвестиції» і кредитом рахунка 23 «Виробництво».

У таблиці 3.4 наведено типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку для відображення у замовника операцій з будівництва об'єктів підрядним та господарським способами.

Таблиця 3.4.

Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення будівництва об'єктів основних засобів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Будівництво об'єктів основних засобів підрядним способом		
1 Відображення затрат на проектні, будівельно-монтажні роботи за рахунками підрядників, проектних організацій	151	63
2 Відображення суми ПДВ у рахунках підрядників і проектних організацій	641	631
3 Зарахування збудованого об'єкта до складу основних засобів	10	151
Будівництво об'єктів основних засобів господарським способом		
4 Відображення фактичних затрат на спорудження і виготовлення основних засобів за елементами:		
- будівельні матеріали;		205
- оплата праці;		66
- відрахування за єдиним соціальним внеском;	151	65
- послуги сторонніх організацій з оренди чи роботи будівельної техніки та інші		685
5 Якщо будівництво здійснюється допоміжним підрозділом підприємства	15.1	23
6 Зарахування збудованого об'єкта до складу основних засобів	10	151

За дебетом рахунка 151 «Капітальне будівництво» формується собівартість капітальних інвестицій, яка при підрядному способі дорівнює договірній ціні з підрядником та іншим витратам замовника на конкретний об'єкт, а при господарському способі – фактично понесеним забудовником витратам за окремими елементами (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизація, інші витрати) та статтями витрат (матеріали, основна заробітна плата виробничих працівників, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати, адміністративні та інші витрати).

3.3. Облік капітальних витрат щодо поліпшення необоротних активів

Для підтримання у працездатному стані необоротних активів підприємство несе певні витрати на їх поліпшення та ремонт. Бухгалтерський облік зазначених витрат регулюється П(С)БО 7 «Основні засоби» [5], згідно з яким тільки ті витрати, що пов'язані з поліпшенням об'єкта, від яких очікується збільшення економічних вигод у майбутньому, можуть капіталізуватися з включенням цих витрат до його первісної вартості.

Підставою для визнання капітальними інвестиціями витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів, є зростання внаслідок цих витрат очікуваного терміну корисного використання об'єкта, кількості та якості продукції (робіт, послуг), яка виробляється (надається) цим об'єктом.

В Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів № 561 [19] приводяться наступні приклади поліпшень:

а) модифікація, модернізація об'єкта основних засобів з метою продовження терміну його корисної експлуатації або збільшення його виробничої потужності;

б) заміна окремих частин устаткування для підвищення якості продукції (робіт, послуг);

в) впровадження ефективнішого технологічного процесу, що дозволить зменшити первісно оцінені виробничі витрати;

г) добудова (надбудова) будівлі, що збільшить кількість місць (площу) будівлі, обсяги та /або якість виконуваних робіт (послуг) чи умови їх виконання.

Таким чином при обліку витрат на поліпшення і ремонт основних засобів саме від того, який характер відновлюваних робіт виконується, залежить, на які рахунки варто відносити понесені витрати. Так, при проведенні технічного обслуговування чи ремонту основних засобів витрати на їх проведення відносяться до витрат поточного періоду. При проведенні поліпшення об'єкта основних засобів (модернізація, модифікація, добудування, дообладнання, реконструкція) всі понесені витрати відносяться на збільшення первісної вартості цього об'єкта.

Витрати на поліпшення основних засобів, що збільшують первісну вартість об'єкта, відображаються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» з подальшим їх включення до вартості об'єкта шляхом списання на рахунок 10 «Основні засоби».

Дані операції відображаються бухгалтерськими записами, наведеними в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Кореспонденція рахунків з відображення поліпшення об'єктів основних засобів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1	2	3
1 Відображено витрати на поліпшення основних засобів, що здійснені працівниками підрозділів, де експлуатуються об'єкти	15	20, 66, 65
2 Відображено витрати на поліпшення, проведені спеціальним допоміжним підрозділом підприємства	15	23

Продовження табл. 3.5

1	2	3
3 Відображено вартість послуг сторонньої організації з поліпшення основних засобів згідно наданого рахунка	15	685
4 Нараховано суму ПДВ на вартість послуг сторонньої організації з поліпшення основних засобів	641	685
5 Відображено збільшення первісної вартості основних засобів на суму поліпшень після повторного введення об'єкта в дію	10	15

На період проведення реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання і консервації об'єкта основних засобів нарахування амортизації за таким об'єктом призупиняють.

3.4 Облік вибуття об'єктів капітального інвестування

Інвестиційною діяльністю підприємства за визначенням, що дається у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], є придбання і реалізація необоротних активів. Вибуття необоротних активів відбувається шляхом вилучення з інвестиційного портфеля підприємства окремих об'єктів інвестиційного майна (основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів).

Вибуття об'єктів капітального інвестування і списання їх з балансу підприємства може здійснюватися з кількох причин, а саме: шляхом реалізації окремих об'єктів; списання і ліквідації; безкоштовної передачі іншим особам; передачі об'єктів чи майнових комплексів до статутного капіталу інших підприємств; списання при виявленні нестачі; через зменшення їх корисності і переоцінки.

При вибутті об'єктів необоротних активів здійснюється списання з балансу залишкової вартості та нарахованого зносу цих об'єктів, які виводяться з експлуатації на підставі відповідних документів (актів

передачі, актів списання № ОЗ-3, актів переоцінки, інвентаризаційних описів).

Залишкова вартість об'єктів необоротних активів списується за рахунок різних джерел:

- у випадку списання і ліквідації об'єктів, безоплатної передачі, їх уцінки, зменшення корисності - на витрати інвестиційної діяльності (рахунок 97);

- в момент уцінки об'єктів за наявності такого фонду - на зменшення капіталу в дооцінках (рахунок 41);

- у випадку реалізації об'єкта необоротних активів - переводиться до складу товарів та груп вибуття, що утримуються для продажу (рахунок 286).

На залишкову вартість об'єктів, що вибувають, і стосовно яких у момент їх введення в дію був відшкодований з бюджету ПДВ, проводиться нарахування такого податку [13].

Якщо підприємство понесло додаткові витрати при вибутті об'єкта основних засобів, то вони відображаються як витрати інвестиційної діяльності за дебетом рахунка 97, а якщо при вибутті підприємство отримало дохід у вигляді запчастин, матеріалів, металобрухту та ін., то вони вважаються доходами від безоплатного одержання активів та обліковуються за кредитом рахунків 745, 75.

Детальна кореспонденція рахунків при різних формах вибуття інвестиційного майна наведена в таблицях 3.6-3.10.

Таблиця 3.6.

Кореспонденція рахунків з обліку реалізації необоротних активів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1	2	3
1 Відображено дохід від реалізації основних засобів разом з ПДВ	37	712
2 Відображено ПДВ в ціні реалізації основних засобів	712	641
3 Списуються реалізовані основні засоби в частині нарахованого зносу	131	10

Продовження табл. 3.6

1	2	3
4 Залишкова вартість об'єкта переводиться до складу товарів та груп вибуття	286	10
5 Списується вартість групи вибуття, утримуваної для продажу	943	286
6 Віднесення доходів на збільшення фінансових результатів	712	791
7 Віднесення витрат на зменшення фінансових результатів	791	943

Таблиця 3.7.

**Кореспонденція рахунків з відображення ліквідації об'єктів
основних засобів**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Списується вартість ліквідованих основних засобів у частині нарахованого зносу	131	10
2 Списується залишкова вартість ліквідованих основних засобів	976	10
3 Витрати, пов'язані з ліквідацією основних засобів	976	20, 23, 66, 65
4 Доходи від ліквідації основних засобів	20, 22	746
5 Нарахування до бюджету суми ПДВ (у разі ліквідації не повністю зношених основних засобів)	976	641

Таблиця 3.8.

**Кореспонденція рахунків з відображення безкоштовної передачі
об'єктів основних засобів**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Списується вартість переданих основних засобів у частині нарахованого зносу	131	10
2 Списується залишкова вартість переданих основних засобів	976	10
3 Нарахування до бюджету суми ПДВ (20% від залишкової вартості)	976	641

Таблиця 3.9.

**Кореспонденція рахунків з відображення списання нестачі або псування
об'єктів основних засобів**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Списується вартість нестачі чи псування основних засобів в частині нарахованого зносу	131	10
2 Списується залишкова вартість зазначених основних засобів	976	10
3 Сума, що підлягає відшкодуванню винними особами	375	746
4 Відображення суми ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	746	641
5 Відображення суми недостачі, яка справляється до бюджету	746	642
6 Одержання суми відшкодування втрати	30, 31	375

Таблиця 3.10.

**Кореспонденція рахунків з відображення передачі об'єктів основних
засобів як внеску до статутного капіталу іншого підприємства**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Відображення справедливої вартості основних засобів, що передаються як внесок до статутного капіталу інших підприємств	14	685
2 Списується вартість переданих основних засобів у межах нарахованого зносу	131	10
3 Списується залишкова вартість переданих основних засобів	685	10
4 Відображення податкових зобов'язань з ПДВ	685	641
5 Відображена різниця між залишковою вартістю переданих основних засобів і справедливою вартістю	14	746

3.5. Завдання для самоперевірки

3.5.1. Контрольні запитання

1. Дайте визначення термінів «капітальні інвестиції» та «незавершені капітальні інвестиції».
2. Який рахунок використовується для обліку капітальних інвестицій та на які субрахунки він поділяється?
3. З яких витрат формується фактична собівартість капітальних інвестицій при їх придбанні?
4. З яких витрат формується собівартість об'єктів капітальних інвестицій при підрядному та господарському способі будівництва?
5. Що є підставою для визнання капітальними інвестиціями витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів?
6. Наведіть приклади поліпшення основних засобів.
7. З яких причин відбувається списання об'єктів капітального інвестування з балансу підприємства та яким чином це відбувається?
8. За рахунок яких джерел списується залишкова вартість об'єктів необоротних активів?

3.5.2. Практичні завдання

Завдання 1. При створенні підприємства одним з фундаторів за згодою інших засновників як внесок в статутний капітал була внесена виробнича лінія справедливою вартістю 11000 грн, витрати на доставку і монтаж склали 1200 грн (в тому числі ПДВ). Скласти кореспонденцію рахунків і розрахувати необхідні суми.

Завдання 2. Підприємство безоплатно отримало верстат, справедлива вартість якого на дату отримання становила 3000 грн. Витрати підприємства на транспортування і монтаж отриманого верстата склали

400 грн (без ПДВ). Скласти кореспонденцію рахунків і розрахувати необхідні суми.

Завдання 3. На балансі підприємства «Мрія» є верстат первісною вартістю 17300 грн, накопичений знос 5600 грн. Підприємство продає його за грошові кошти. Договірна вартість – 18000 грн. Перша подія – відвантаження основних засобів. Скласти кореспонденцію рахунків і розрахувати необхідні суми.

Завдання 4. На балансі підприємства «Мрія» є верстат первісною вартістю 17300 грн, накопичений знос 5600 грн. У результаті аварії верстат став непридатним, і було прийнято рішення про його ліквідацію. Витрати на демонтаж верстата склали 860 грн, після демонтажу залишились деякі деталі, що можуть бути ще використані, на суму 450 грн. Скласти кореспонденцію рахунків і розрахувати необхідні суми.

Завдання 5. На балансі підприємства «Мрія» є верстат первісною вартістю 17300 грн, накопичений знос 5600 грн. Підприємство безоплатно передало верстат технічному училищу для навчальних цілей. Скласти кореспонденцію рахунків і розрахувати необхідні суми.

РОЗДІЛ 4. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

4.1. Поняття та види фінансових інвестицій

Інвестиційна діяльність передбачає здійснення не тільки капітальних, а ще й фінансових інвестицій.

Основні методичні підходи щодо обліку фінансових інвестицій визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» [11].

Термін «фінансові інвестиції» у вітчизняній практиці застосовується порівняно недовго, а саме з моменту переходу країни до ринкових відносин. Відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [20] **термін «фінансова інвестиція»** трактується як активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Виходячи з наведеного визначення, фінансові інвестиції передбачають вкладення коштів в сторонні об'єкти (підприємства, установи) з метою одержання вигоди в майбутньому у вигляді відсотків чи дивідендів, які отримує інвестор з прибутку, одержаного суб'єктами господарювання, у які здійснено вкладення. Таким чином, якщо капітальні інвестиції передбачають вкладення коштів у власну матеріально-технічну базу підприємства, то фінансові інвестиції здійснюються шляхом вкладення коштів у інші суб'єкти господарювання з метою одержання прибутку або інших вигод у майбутньому.

Класифікація фінансових інвестицій для потреб бухгалтерського обліку за різними ознаками наведена в таблиці 4.1.

За терміном утримання інвестиції поділяються на довгострокові (що утримуються більше одного року, а також усі інші інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент), поточні (на строк, що не перевищує один рік, і ті, що можуть бути вільно реалізовані на ринку).

Таблиця 4.1.

Класифікація фінансових інвестицій

Класифікаційні ознаки	Види інвестицій	Характеристика
1	2	3
За терміном утримання	Поточні	Інвестиції на строк, що не перевищує один рік, і ті, що можуть бути вільно реалізовані на ринку
	Довгострокові	Інвестиції, що утримуються більше року, а також усі інші інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент
За відношенням до власності	Засвідчують право	Інвестиції, що: <ul style="list-style-type: none"> - засвідчують право власності інвестора на частку у капіталі об'єкта інвестування; - виступають у формі придбаних цінних паперів чи здійснених внесків у статутний капітал інших підприємств; - не обмежені конкретними термінами повернення інвестицій; - утримуються з метою одержання доходу, а не продажу
	Не дають права	Інвестиції, що мають боргову природу, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - є борговими цінними паперами або договорами, що засвідчують відносини позики; - утримуються підприємством до їх погашення з метою отримання доходів (відсотків) або для перепродажу; - за ними встановлені конкретні терміни повернення
За ступенем впливу на об'єкт інвестування	Незначний вплив	Якщо інвестору належить до 25 % капіталу об'єкта інвестування
	Суттєвий вплив	Якщо інвестор придбав блокувальний пакет – 25-50 % акцій об'єкта інвестування
	Повний контроль	Якщо інвестор контролює більше 50 % акцій об'єкта інвестування

1	2	3
За призначенням	Призначені для продажу	Інвестиції розцінюються як звичайний товар, що підлягає реалізації, і вигода в даному випадку може бути одержана від різниці в ціні (продажної і купівельної)
	Не призначені для продажу	Інвестицій утримуються з метою одержання частини прибутку (дивідендів) від суб'єкта інвестування
За ступенем контролю діяльності	Інвестиції у пов'язані сторони	Інвестиції, при яких інвестор може контролювати або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень щодо діяльності об'єкта інвестування (дочірні, асоційовані або спільні підприємства)
	Інші інвестиції	Інвестицій у підприємства, що не підпадають під визначення дочірніх, асоційованих або спільних через недостатність частки інвестора в їхньому капіталі
За формою внесення	Внески до зареєстрованого статутного капіталу	Інвестиції, що здійснюються шляхом вкладення інвестором коштів чи інших цінностей у статутний капітал об'єкта інвестування
	Придбання цінних паперів	Інвестиції, що здійснюються шляхом придбання інвестором цінних паперів, що котируються на фондовому ринку або неринкові цінні папери
	Придбання інших фінансових інструментів	Інвестиції, що здійснюються шляхом придбання інвестором інших фінансових інструментів

При цьому для обліку поточних фінансових інвестицій призначений рахунок 35 з однойменною назвою, для обліку довгострокових фінансових інвестицій - рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», котрий має такі субрахунки:

- 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі»;
- 142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам»;
- 143 «Інвестиції непов'язаним сторонам».

Інвестиції пов'язаним сторонам (в асоційовані, дочірні та спільні підприємства), як правило, обліковуються за методом участі в капіталі та відображаються на субрахунку 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі». Однак існують й винятки, коли інвестиції пов'язаним сторонам відображаються за справедливою вартістю. В цьому випадку вони обліковуються на субрахунку 142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам». Субрахунок 143 призначений для накопичення інформації про інвестиції непов'язаним сторонам.

4.2. Облік поточних фінансових інвестицій

Як зазначалося вище, до поточних відносяться інвестиції з терміном утримання менше одного року і які можуть бути вільно реалізовані (акції, облигації, сертифікати, казначейські зобов'язання, а також депозитні вклади на рахунках в установах банку з метою одержання відсотків).

Відповідно до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [11] поточні фінансові інвестиції відображаються в обліку і звітності за собівартістю або справедливою вартістю кожної окремої інвестиції чи інвестиційного портфеля підприємства в цілому. Зниження справедливої вартості інвестиції у порівнянні з її собівартістю (вкладеними коштами) розцінюються як фінансові втрати, зростання відноситься на зменшення вказаних витрат [13].

Облік поточних фінансових інвестицій ведеться на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції», котрий має такі субрахунки:

- 351 «Еквіваленти грошових коштів»;
- 352 «Інші поточні фінансові інвестиції».

Субрахунок 351 призначений для обліку еквівалентів грошових коштів, до яких, як правило, відносяться поточні фінансові інвестиції, термін погашення яких не перевищує три місяці і відносно яких існує впевненість у тому, що вони не будуть зменшуватися протягом встановленого терміну інвестування. Однак, критерій віднесення інвестицій до еквівалентів грошових коштів кожне підприємство визначає самостійно в своїй обліковій політиці. Слід відмітити, що еквіваленти грошових коштів відображається в Балансі у складі статті «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Усі інші поточні фінансові інвестиції відображаються в бухгалтерському обліку на субрахунку 352 «Інші поточні фінансові інвестиції», як це наведено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2.

Кореспонденція рахунків з обліку інших поточних фінансових інвестицій

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Відображено придбання поточної фінансової інвестиції зі строком погашення більше ніж три місяці	352	30, 31, 685
2 Відображення доходу від утримання поточної фінансової інвестицій у вигляді дивідендів	373	731
3 Відображено продаж поточної фінансової інвестиції	30, 31, 685	741
4 Відображено списання облікової вартості поточної фінансової інвестиції при її реалізації	971	352

4.3. Облік довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю

Довгострокові фінансові інвестиції у інші суб'єкти господарювання, крім інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення, або обліковуються за методом участі в капіталі, відображаються в обліку за справедливою вартістю.

Облік довгострокових фінансових інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства здійснюється за справедливою вартістю, якщо асоційоване або дочірнє підприємство веде діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує 12 місяців.

Справедлива вартість фінансових інвестицій визначається шляхом їх дооцінки або уцінки. При цьому, на суму дооцінки інвестицій, яка визначається як різниця між їх обліковою і справедливою вартістю, створюється відповідний фонд, що відображається за кредитом субрахунка 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів». Сума уцінки списується на зменшення фонду дооцінки за дебетом субрахунка 413, а за відсутності цього фонду – на інші витрати у дебет субрахунка 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій». Кореспонденція рахунків з відображення переоцінки фінансових інвестицій наведена в таблиці 4.3.

Таблиця 4.3.

Кореспонденція рахунків з відображення переоцінки довгострокових фінансових інвестицій

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Відображено дооцінку довгострокових інвестицій шляхом збільшення капіталу в дооцінках	142	413
2 Відображено уцінку інвестицій за рахунок зменшення раніше створеного капіталу в дооцінках	413	142
3 Віднесення уцінки на інші витрати за відсутності капіталу в дооцінках	975	142

4.4. Облік фінансових інвестицій, що обліковуються за амортизованою собівартістю

Довгострокові фінансові інвестиції у боргові цінні папери, що утримуються інвестором до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю.

Амортизована собівартість фінансової інвестиції – собівартість фінансової інвестиції з урахуванням часткового її списання внаслідок зменшення корисності, яка збільшена (зменшена) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії) [11]. При цьому під дисконтом розуміється сума перевищення номінальної вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю (ціною придбання), а під премією – сума перевищення собівартості боргових паперів над їх номінальною вартістю.

Сума дисконту, з яким придбано облігацію, визначається за формулою:

$$D = H - C, \quad (4.1)$$

де D – розмір дисконту, з яким придбано облігації, грн;

H – номінальна вартість облігацій, грн;

C – ціна придбання облігацій, грн.

Амортизація, тобто розподіл дисконту протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення, здійснюється за методом ефективної ставки відсотка, яка розраховується наступним чином:

$$Ed = (P + (D/T)) / ((C + H)/2) * 100, \quad (4.2)$$

де Ed – ефективна ставка відсотка щодо облігації, яка придбана з дисконтом, %;

P – річний дохід за фіксованою ставкою відсотка, грн;

T – загальна кількість років утримання інвестиції.

При цьому річний дохід за фіксованою ставкою визначається за формулою:

$$P = H * (\Phi / 100), \quad (4.3)$$

де Φ – фіксована ставка відсотка, %.

За методом амортизованої собівартості річна сума амортизації дисконту визначається за такою формулою:

$$A\partial = B\partial - P, \quad (4.4)$$

де $A\partial$ – сума амортизації дисконту, грн;

$B\partial$ – сума відсотків за ефективною ставкою щодо облігації, яка придбана з дисконтом, грн.

Сума відсотків за ефективною ставкою щодо облігації, яка придбана з дисконтом, розраховується наступним чином:

$$B\partial = B * (E\partial / 100), \quad (4.5)$$

де B – балансова вартість інвестиції на початок року, грн.

Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням відсотка, що підлягає отриманню.

Приклад 1. Відображення в обліку фінансових інвестицій в облігації, що придбані з дисконтом, які обліковуються за амортизованою собівартістю.

2 січня 2015 р. підприємство «ТРК» придбало облігації відповідної номінальної вартості з встановленою річною ставкою з метою їх утримання до погашення. Облігації були випущені строком на чотири роки. Виплата відсотка здійснюється щорічно наприкінці року.

Відобразити цю ситуацію в обліку, а саме:

- визначити суму дисконту, з яким придбано облігації;
- розрахувати ефективну ставку відсотка;
- провести розрахунок амортизації дисконту за інвестиціями в облігації;
- скласти кореспонденцію рахунків щодо відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з дисконтом, з моменту їх придбання до моменту їх погашення [21].

Дані для обчислення амортизації дисконту наведені в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4.

Дані для обчислення амортизації дисконту

Показник	Значення
Ціна придбання облігації, грн	63000
Номінальна вартість облігації, грн	82000
Сума дисконту за облігацією, грн	19000
Фіксована ставка відсотка	10,00%
Ефективна ставка відсотка	17,86%

Розрахунок амортизації дисконту за інвестиціями в облігації пропонується здійснювати в таблиці 4.5.

Таблиця 4.5.

Розрахунок амортизації дисконту за інвестиціями в облігації

Дата	Річний дохід за фіксованою ставкою, грн	Сума відсотків за ефективною ставкою щодо облігації, яка придбана з дисконтом, грн	Сума амортизації дисконту, грн	Амортизована собівартість інвестиції, грн
02.01.15	X	X	X	63000,00
31.12.15	8200,00	11253,10	3053,10	66053,10
31.12.16	8200,00	11798,45	3598,45	69651,55
31.12.17	8200,00	12441,21	4241,21	73892,76
31.12.18	8200,00	16307,24	8107,24	82000,00
Усього	32800,00	51800,00	19000,00	X

На підставі проведених розрахунків необхідно скласти відповідну кореспонденцію рахунків щодо відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з дисконтом, з моменту їх придбання до моменту їх погашення, що наведено в таблиці 4.6.

Таблиця 4.6.

Відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з дисконтом, з моменту їх придбання до моменту їх погашення

№	Дата	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1	2	3	4	5	6
1	02.01.15	Зарахування придбаних облігацій до складу фінансових інвестицій за ціною придбання	143	311	63000
2	31.12.15	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	8200,00
3	31.12.15	Амортизація дисконту	143	732	3053,10
4	31.12.15	Отримання відсотків за облігацією	311	373	8200,00
5	31.12.16	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	8200,00
6	31.12.16	Амортизація дисконту	143	732	3598,45
7	31.12.16	Отримання відсотків за облігацією	311	373	8200,00
8	31.12.17	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	8200,00
9	31.12.17	Амортизація дисконту	143	732 "	4241,21

Продовження табл. 4.6

1	2	3	4	5	6
10	31.12.17	Отримання відсотків за облігацією	311	373	8200,00
11	31.12.18	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	8200,00
12	31.12.18	Амортизація дисконту	143	732	8107,24
13	31.12.18	Отримання відсотків за облігацією	311	373	8200,00
14	31.12.18	Повернення номінальної вартості облігації	311	143	82000,00

Приклад 2. Відображення в обліку фінансових інвестицій в облігації, що придбані з премією, які обліковуються за амортизованою собівартістю.

2 січня 2015 р. те ж саме підприємство «ТРК» придбало облігації відповідної номінальної вартості з встановленою річною ставкою з метою їх утримання до погашення. Облігації були випущені строком на три роки. Виплата відсотка здійснюється щорічно наприкінці року.

Відобразити цю ситуацію в обліку, а саме:

- визначити суму премії, з якою придбано облігації;
- розрахувати ефективну ставку відсотка;
- провести розрахунок амортизації премії за інвестиціями в облігації;
- скласти кореспонденцію рахунків щодо відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з премією, з моменту їх придбання до моменту їх погашення [21].

Дані для обчислення амортизації премії наведені в таблиці 4.7.

Таблиця 4.7.

Дані для обчислення амортизації премії

Показник	Значення
Ціна придбання облігації, грн	379141
Номінальна вартість облігації, грн	236382
Сума премії за облігацією, грн	142759
Фіксована ставка відсотка	23,00%
Ефективна ставка відсотка	2,20%

Розрахунок амортизації премії за інвестиціями в облігації пропонується здійснювати в таблиці 4.8.

Таблиця 4.8.

Розрахунок амортизації премії за інвестиціями в облігації

Дата	Річний дохід за фіксованою ставкою, грн	Сума відсотків за ефективною ставкою щодо облігації, яка придбана з премією, грн	Сума амортизації премії, грн	Амортизована собівартість інвестиції, грн
02.01.16	X	X	X	379141,00
31.12.16	54367,86	8354,37	46013,49	333127,51
31.12.17	54367,86	7340,47	47027,39	286100,12
31.12.18	54367,86	4649,74	49718,12	236382,00
Усього	163103,58	20344,58	142759,00	X

На підставі проведених розрахунків необхідно скласти відповідну кореспонденцію рахунків щодо відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з премією, з моменту їх придбання до моменту їх погашення, що наведено в таблиці 4.9.

Таблиця 4.9.

Відображення в обліку інвестицій в облігації, придбані з премією, з моменту їх придбання до моменту їх погашення

№	Дата	Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума
1	02.01.16	Зарахування придбаних облігацій до складу фінансових інвестицій	143	311	379141,00
2	31.12.16	Нарахування відсотків до отримання, зменшених на суму амортизації премії	373	732	8354,37
3	31.12.16	Амортизація премії	373	143	46013,49
4	31.12.16	Отримання відсотків за облігацією	311	373	54367,86
5	31.12.17	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	7340,47
6	31.12.17	Амортизація премії	373	143	47027,39
7	31.12.17	Отримання відсотків за облігацією	311	373	54367,86
8	31.12.18	Нарахування відсоткового доходу до отримання	373	732	4649,74
9	31.12.18	Амортизація премії	373	143	49718,12
10	31.12.18	Отримання відсотків за облігацією	311	373	54367,86
11	31.12.18	Повернення номінальної вартості облігації	311	143	236382,00

4.5. Облік фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі у капіталі

Метод участі в капіталі – це метод обліку фінансових інвестицій, що засвідчують право на частку у власності, згідно з яким балансова вартість останніх збільшується або зменшується, відповідно, на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування. Зміни в капіталі об'єкта інвестування, що є результатом операцій між інвестором та об'єктом інвестування, в обліку не відображаються [11].

Згідно з методом участі у капіталі, балансова вартість довгострокових фінансових інвестицій змінюється наступним чином:

- збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі;
- зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування;
- збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі інших змін у власному капіталі об'єкта інвестування за звітний період (крім змін за рахунок прибутку або збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до відповідних статей власного капіталу інвестора.

Якщо ж сума зменшення частки капіталу інвестора більше відповідної статті власного капіталу інвестора, то на таку різницю зменшується (збільшується) нерозподілений прибуток (непокритий збиток) підприємства-інвестора. При цьому зменшення балансової вартості фінансової інвестиції внаслідок зменшення власного капіталу інвестованого підприємства здійснюється лише до того моменту, коли балансова вартість досягне нульового значення.

Якщо надалі об'єкт інвестування буде отримувати прибуток, то інвестор має право відображати свою частку цих прибутків тільки після того, як вони перевищать розмір тих збитків, які не були визнані.

Інвестор повинен володіти повною та достовірною інформацією про все зміни в структурі капіталу об'єкта інвестування, що відбувалися протягом звітного періоду, та їх причини. Тільки в цьому випадку інвестор

зможе об'єктивно оцінити свої довгострокові фінансові інвестиції за методом участі в капіталі та достовірно відобразити їх в обліку. Внаслідок цього об'єкт інвестування (асоційоване, дочірнє або спільне підприємство) повинен надавати інвестору інформацію щодо наступних складових свого власного капіталу:

- фінансових результатів – на суму збільшення (зменшення) чистого прибутку (збитків) об'єкта інвестування;

- нерозподіленого прибутку – на суму зменшення інших складових власного капіталу об'єкта інвестування, якщо відповідні статті капіталу інвестора не містять достатніх сум для проведення коригування;

- додатково вкладеного капіталу – якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що призвело до збільшення чи зменшення емісійного доходу об'єкта інвестування;

- іншого додаткового капіталу – на суму збільшення (зменшення) частки іншого додаткового капіталу (дооцінки, уцінки необоротних активів, безоплатно одержаного майна тощо) [13].

Кореспонденція рахунків щодо відображення в обліку інвестицій, що обліковуються за методом участі у капіталі, наведена в таблиці 4.10.

Слід зазначити, що наведені в табл. 4.10 бухгалтерські записи щодо зміни балансової вартості фінансових інвестицій, здійснюються на суму, що відповідає частці інвестора у капіталі об'єкта інвестування.

При вилученні інвесторами певної суми з капіталу об'єкта інвестування балансова вартість інвестиції коригується на суму змін у капіталі об'єкта інвестування, відповідно до нової частки.

Якщо зміни у власному капіталі об'єкта інвестування відбулися внаслідок операцій між ним та інвестором, то коригування балансової вартості інвестицій не проводиться.

У разі продажу або передачі інвестором своїх активів асоційованому, дочірньому або спільному підприємству прибуток (збиток) від таких операцій визнається в частині, що відповідає частці інших інвесторів, як дохід звітного періоду, а в частині, що відповідає частці інвестора, як доходи (витрати) майбутніх періодів.

Таблиця 4.10.

Кореспонденція рахунків щодо відображення в обліку інвестора інвестицій, що обліковуються за методом участі у капіталі

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1 Відображено придбання частки в статутному капіталі асоційованого підприємства	141	311
2 Відображено зміну балансової вартості інвестиції в асоційоване підприємство внаслідок:		
- збільшення її на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку об'єкта інвестування, із включенням цієї суми до складу доходу від участі в капіталі;	141	72
- зменшення на суму, що є часткою інвестора в непокритому збитку об'єкта інвестування, із включенням цієї суми до складу втрат від участі в капіталі;	96	141
- зменшення на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування;	373	141
- збільшення її на суму, що є часткою інвестора в додатковому капіталі об'єкта інвестування;	141	42
- зменшення її на суму, що є часткою інвестора в додатковому капіталі об'єкта інвестування:		
1) в межах залишку відповідних статей додаткового капіталу інвестора	42	141
2) понад залишок відповідних статей додаткового капіталу інвестора	441	141

Такі доходи (витрати) майбутніх періодів визнаються прибутком або збитком інвестора після продажу інвестованим підприємством відповідних активів третім особам. Аналогічно відбувається відображення прибутку (збитку) в обліку асоційованого, дочірнього чи спільного підприємства у разі продажу його активів інвестору.

4.6. Завдання для самоперевірки

4.6.1. Контрольні запитання

1. Дайте визначення терміну «фінансові інвестиції».
2. Наведіть класифікацію фінансових інвестицій за різними ознаками та охарактеризуйте їх види.
3. Які інвестиції вважають поточними, а які довгостроковими?
4. Вкажіть порядок визнання та формування собівартості фінансових інвестицій.
5. Чим відрізняються інвестиції у пов'язані та непов'язані сторони?
6. Які бувають ступені впливу інвестора на об'єкт інвестування?
7. Перелічити методи обліку для поточних фінансових інвестицій.
8. Які інвестиції обліковуються за справедливою вартістю?
9. Для яких інвестицій використовують метод обліку за амортизованою собівартістю?
10. Що таке премія фінансових інвестицій у непов'язані сторони та як в обліку відображається її амортизація?
11. Що таке дисконт фінансових інвестицій у непов'язані сторони та як в обліку відображається його амортизація?
12. Охарактеризуйте сутність методу участі у капіталі та для яких фінансових інвестицій він застосовується.

4.6.2. Практичні завдання

Завдання 1. 10.03.2018 р. підприємство **А** з метою придбання 1000 акцій підприємства **Б** передало в обмін акції власної емісії в кількості 1000 шт. Номінальна вартість становила 150 грн за акцію, ринкова вартість - 170 грн.

17.03.2018 р. з метою придбання 100 облігацій підприємства **В** номіналом 100 грн з 10% річних підприємство **А** передало товари,

балансова вартість яких становить 8000 грн, а справедлива вартість - 12000 грн.

24.03.2018 р. підприємство А придбало за грошові кошти цінні папери підприємства Д, а саме:

- акції - 200 шт., номінал 120 грн, ринкова вартість - 150 грн за одиницю;

- облігації - 100 шт., номінал - 100 грн, ринкова вартість - 97 грн за одиницю.

Послуги брокера на фондовій біржі при цьому становили 1000 грн.

Необхідно відобразити в обліку господарські ситуації.

Завдання 2. 3 січня 2018 р. підприємство «Крокус» придбало облігації відповідної номінальної вартості з встановленою річною ставкою з метою їх утримання до погашення. Облігації були випущені строком на три роки. Виплата відсотка здійснюється щорічно наприкінці року.

Дані для обчислення амортизації дисконту наведені в таблиці 4.11.

Таблиця 4.11

Дані для обчислення амортизації дисконту

Показник	Значення
Ціна придбання облігації, грн	75000
Номінальна вартість облігації, грн	98000
Фіксована ставка відсотка	18,00%
Термін погашення з моменту придбання, роки	3

Відобразити цю ситуацію в обліку.

Завдання 3. Те ж саме підприємство «Крокус» 3 січня 2018 р. придбало облігації відповідної номінальної вартості з встановленою річною ставкою з метою їх утримання до погашення. Облігації були випущені строком на п'ять років. Виплата відсотка здійснюється щорічно наприкінці року.

Дані для обчислення амортизації премії наведені в таблиці 4.12.

Таблиця 4.12

Дані для обчислення амортизації премії

Показник	Значення
Ціна придбання облігації, грн	410884
Номінальна вартість облігації, грн	277848
Фіксована ставка відсотка	19,00%
Термін погашення з моменту придбання, роки	5

Відобразити цю ситуацію в обліку.

Завдання 4. Підприємство «Тревелін» 02 січня 2018р. придбало частку у власному капіталі підприємства «Оріон» в розмірі 30% за 150 000 грн. За результатами діяльності підприємства «Оріон» у 2018 році отримана інформація, наведена в таблиці 4.13.

Протягом звітного періоду підприємство «Тревелін» реалізувало готову продукцію підприємству «Оріон» на загальну суму 25000 грн (без ПДВ), собівартість якої становила 20000 грн.

Таблиця 4.13

Інформація про розмір власного капіталу підприємства «Оріон»

Статті власного капіталу	На 01.01.2018 р.	На 31.12.2018 р.
Статутний капітал	700000	700000
Інший додатковий капітал	150000	200000
Нерозподілений прибуток	200000	300000
Резервний капітал	50000	50000
Разом	1100000	1250000

Відобразити в обліку цю ситуацію.

РОЗДІЛ 5.

ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Кодифікація складових інвестиційної діяльності

Пріоритетними користувачами бухгалтерської звітності в умовах ринкової економіки виступають інвестори, що посилює вимоги до повноти, надійності та достовірності звітної інформації і зумовлює необхідність удосконалення процедур обліку інвестиційної діяльності.

На сьогодні чимало питань, пов'язаних з обліком інвестиційної діяльності та її відображенням у звітності, є концептуально необґрунтованими, організаційно та методологічно не вирішеними, інформаційно не забезпеченими, нормативно-правові документи, що регулюють питання обліку інвестиційної діяльності, залишаються неузгодженими між собою або суперечать один одному.

Так у формі 3 «Звіт про рух грошових коштів», до результатів інвестиційної діяльності включаються не лише операції з придбання та реалізації необоротних активів та фінансових інвестицій, а також операції, пов'язані з утриманням таких активів на балансі підприємства. З огляду на зазначену проблему актуальним є питання, що саме необхідно включати до руху грошових коштів від інвестиційної діяльності.

Рух коштів унаслідок інвестиційної діяльності може включати:

- оплату постачальникам за основні засоби, нематеріальні активи, інші необоротні активи, а також надходження від продажу таких категорій активів;

- виплати коштів для придбання інструментів власного капіталу, частки участі в інших підприємствах, а також надходження від продажу таких об'єктів інвестування;

- видача позик та їх отримання не від фінансових установ тощо.

На основі аналізу структури балансу було запропоновано кодифікацію видів інвестиційною діяльності за її об'єктами. Запропонована кодифікація складових інвестиційної діяльності представлена в таблиці 5.1.

Згідно запропонованої класифікації усім складовим господарської діяльності присвоюється:

– код 1 – операціям, пов'язаним з придбанням та реалізацією нематеріальних активів підприємства;

– код 2 – операціям, пов'язаним з придбанням та реалізацією основних засобів;

– код 3 – операціям, пов'язаним з придбанням та реалізацією інших необоротних активів;

– код 4 – операціям з придбання та реалізації частки у статутному капіталі іншого підприємства, за умови, що період утримання таких інвестицій більше одного року;

– код 5 - іншим фінансовим інвестиціям, що не обліковуються за методом участі в капіталі, а період утримання яких більше одного року;

– код 6 – фінансовим інвестиціям, період утримання яких менше одного року.

Запропонована кодифікація дозволить створити єдину систему аналітичних документів та субрахунків другого порядку для обліку інвестиційної діяльності, що дозволить відокремити інвестиційну діяльність від операційної та фінансової.

Таблиця 5.1.

Запропонована кодифікація складових інвестиційної діяльності підприємства

Активи балансу	Статті балансу	Код виду інвестиційної діяльності	Придбання	Продаж
Необоротні активи	Нематеріальні активи	1	Капітальні інвестиції	Реалізація необоротних активів
	Основні засоби	2		
	Інші необоротні активи	3		
	Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі	4	Фінансові інвестиції	Реалізація фінансових інвестицій
	Інші довгострокові фінансові інвестиції	5		
Оборотні активи	Короткострокові фінансові інвестиції	6		
	Запаси	Не є об'єктами інвестиційної діяльності		
	Дебіторська заборгованість			
	Грошові кошти та їх еквіваленти			
Інші оборотні активи				

5.2. Відображення на рахунках обліку доходів, витрат та результатів інвестиційної діяльності

Однією з найбільш проблемних ділянок обліку інвестиційної діяльності є отримання реальних облікових даних про обсяги та окупність інвестицій, тобто їх консолідація на окремих рахунках та відображення у фінансовій звітності.

Визначення результату від інвестиційної діяльності передбачає порівняння витрат від інвестиційної діяльності: «придбання необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів» з доходами від інвестиційної діяльності: «реалізацією необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів».

Доходи і витрати інвестиційної діяльності в сучасному плані рахунків, затвердженому інструкцією №291 [9], є розпорощеними в розрізі субрахунків багатьох бухгалтерських рахунків, тому необхідно виділити їх в окремі рахунки з метою отримання реальних даних про стан інвестиційної діяльності на підприємствах та відображення його у фінансовій звітності.

Для розмежування доходів і витрат від реалізації об'єктів інвестиційної діяльності в залежності від виду інвестиційної діяльності, є доцільним відкриття субрахунків 747 «Дохід від інвестиційної діяльності» та 978 «Витрати інвестиційної діяльності».

Основне завдання цих рахунків - акумулювання доходів і витрат від інвестиційної діяльності, в залежності від її виду, який відображається відповідним кодом. На основі запропонованої кодифікації інвестиційної діяльності, до субрахунків 747 та 978 слід ввести рахунки третього порядку, що будуть відповідати коду виду інвестиційної діяльності.

Так, на субрахунку 747 будуть відображатись доходи від продажу об'єктів інвестиційної діяльності, в залежності від коду інвестиційної діяльності, а на субрахунку 978 буде відображатись залишкова вартість активів, що були реалізовані.

Розмежування доходів і витрат інвестиційної діяльності в залежності від виду інвестиційних вкладень спростить оцінку економічної ефективності вкладених інвестицій.

Також слід звернути увагу на те, що за загальною класифікацією видів діяльності інша звичайна діяльність поділяється на фінансову і інвестиційну, тому в обліку необхідно розділяти результат від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. В типовому плані рахунків рахунок 79 поділяється на субрахунки 791 «Результат операційної діяльності», 792 «Результат фінансових операцій», 793 «Результат іншої звичайної діяльності».

З огляду на недосконалість системи обліку результатів інвестиційної діяльності було б доцільним перейменування субрахунка 793 на «Результати інвестиційної діяльності» та відкриття рахунка 794 «Результат іншої звичайної діяльності», на якому будуть обліковуватись результати іншої звичайної діяльності, що не відносяться до фінансової та інвестиційної діяльності.

Крім того на основі запропонованої кодифікації до субрахунка 793 слід відкривати рахунки третього порядку відповідні коду інвестиційної діяльності.

Запропоновані субрахунки для обліку доходів, витрат і фінансових результатів інвестиційної діяльності наведені в таблиці 5.2.

З урахуванням системи субрахунків другого порядку взаємозв'язок рахунків обліку доходів, витрат та фінансових результатів від інвестиційної діяльності буде мати наступний вигляд (рисунок 5.1).

Використання зазначених субрахунків дозволить виділити облік інвестиційної діяльності поряд із іншими видами діяльності підприємства, оскільки стабілізація та удосконалення інвестиційного процесу на підприємствах зумовлює їх економічний розвиток.

Запропонований на основі кодифікації рахунків, пов'язаних з обліком інвестиційної діяльності, порядок обліку реалізації об'єктів наведений у таблицях 5.3 -5.9.

Таблиця 5.2.

*Субрахунки для обліку доходів, витрат і фінансових результатів
інвестиційної діяльності*

747 «Дохід від інвестиційної діяльності»	978 «Витрати інвестиційної діяльності»	793 «Результати інвестиційної діяльності»
747.1 «Дохід від реалізації нематеріальних активів»	978.1 «Витрати від нематеріальних активів»	793.1 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з нематеріальними активами»
747.2 «Дохід від реалізації основних засобів»	978.2 «Витрати від основних засобів»	793.2 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з основними засобами»
747.3 «Дохід від реалізації інших необоротних активів»	978.3 «Витрати від інших необоротних активів»	793.3 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з іншими необоротними активами»
747.4 «Дохід від реалізації довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі»	978.4 «Витрати від довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі»	793.4 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з довгостроковими інвестиціями, які обліковуються за методом участі в капіталі»
747.5 «Дохід від реалізації інших довгострокових фінансових інвестицій»	978.5 «Витрати від інших довгострокових фінансових інвестицій»	793.5 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з іншими довгостроковими фінансовими інвестиціями»
747.6 «Дохід від реалізації короткострокових фінансових інвестицій»	978.6 «Витрати від короткострокових фінансових інвестицій»	793.6 «Результати інвестиційної діяльності пов'язані з короткостроковими фінансовими інвестиціями»

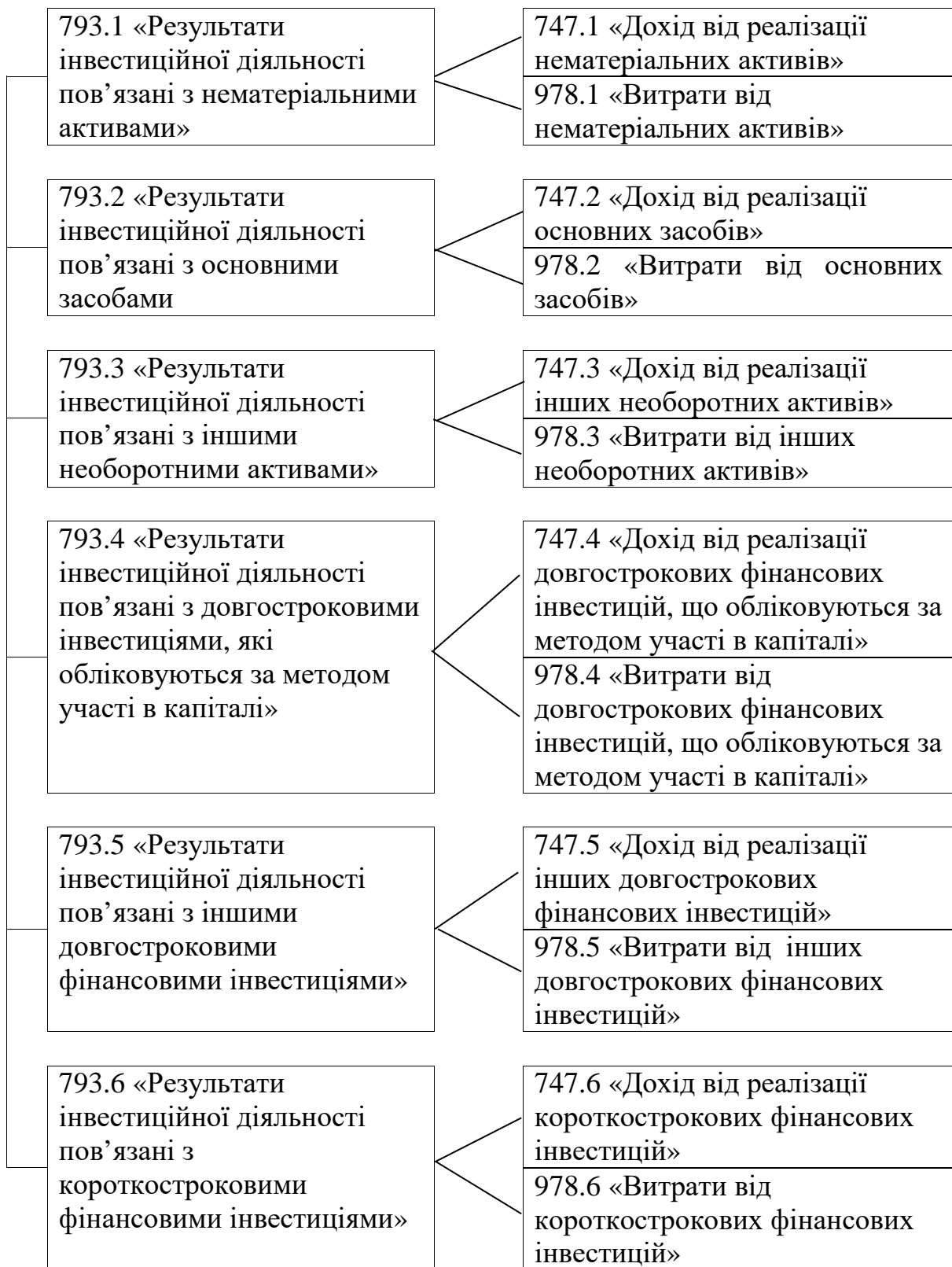

Рис. 5.1. Система та взаємозв'язок рахунків обліку доходів, витрат та фінансових результатів від інвестиційної діяльності

Таблиця 5.3.

Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з нематеріальними активами (код 1 згідно із запропонованою кодифікацією)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
При придбанні нематеріальних активів		
1 Отримано об'єкт нематеріальних активів	154	631
2 Відображено суму ПДВ за придбаним об'єктом нематеріальних активів	641	631
3 Введено в експлуатацію об'єкт нематеріальних активів	12	154
4 Оплачено рахунки постачальника	631	311
При реалізації нематеріальних активів		
5 Відображено дохід від реалізації нематеріального активу	377	746
6 Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	746	641
7 Списано суму зносу реалізованого нематеріального активу	133	12
8 Списано залишкову вартість нематеріального активу	976	12
9 Списано дохід від реалізації нематеріального активу на результати інвестиційної діяльності	746	747.1
10 Списано залишкову вартість нематеріального активу на результати інвестиційної діяльності	978.1	976
11 Списано на фінансовий результат дохід від реалізації	747.1	793.1
12 Списано на фінансовий результат залишкову вартість нематеріального активу	793.1	978.1

Таблиця 5.4

Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з основними засобами (код 2 згідно із запропонованою кодифікацією)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
1	2	3
При придбанні основного засобу		
1 Отримано основний засіб	152	631
2 Відображено суму ПДВ за придбаним об'єктом основних засобів	641	631
3 Введено в експлуатацію основний засіб	10	152
4 Оплачено рахунки постачальника	631	311
При реалізації основного засобу		
5 Відображено дохід від реалізації основного засобу	377	746
6 Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	746	641
7 Списано суму зносу реалізованого основного засобу	131	10
8 Списано залишкову вартість основного засобу	976	10
9 Списано дохід від реалізації основного засобу на результати інвестиційної діяльності	746	747.2
10 Списано залишкову вартість основного засобу на результати інвестиційної діяльності	978.2	976
11 Списано на фінансовий результат дохід від реалізації	747.2	793.2
12 Списано на фінансовий результат залишкову вартість основного засобу	793.2	978.2

Таблиця 5.5

Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з іншими необоротними матеріальними активами (код 3 згідно із запропонованою кодифікацією)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
1	2	3
При придбанні необоротного матеріального активу		
1 Отримано необоротний матеріальний актив	153	631

Продовження табл. 5.5

1	2	3
2 Відображено суму ПДВ за придбаним необоротним матеріальним активом	641	631
3 Введено в експлуатацію необоротний матеріальний актив	11	153
4 Оплачено рахунки постачальника	631	311
При реалізації необоротного матеріального активу		
5 Відображено дохід від реалізації необоротного матеріального активу	377	746
6 Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	746	641
7 Списано суму зносу реалізованого необоротного матеріального активу	132	11
8 Списано залишкову вартість необоротного матеріального активу	976	11
9 Списано дохід від реалізації необоротного матеріального активу на результати інвестиційної діяльності	746	747.3
10 Списано залишкову вартість необоротного матеріального активу на результати інвестиційної діяльності	978.3	976
11 Списано на фінансовий результат дохід від реалізації	747.3	793.3
12 Списано на фінансовий результат залишкову вартість необоротного матеріального активу	793.3	978.3

Таблиця 5.6

Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі (код 4 згідно із запропонованою кодифікацією)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
1	2	3
Придбання інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі		
1 Відображено витрати на придбання часток у статуті іншого підприємства	978.4	30, 31

Продовження табл. 5.6

1	2	3
2 Списано на фінансовий результат витрати на придбання частик у статуті іншого підприємства	793.4	978.4
3 Придбано частку у статуті іншого підприємства	141	747.4
4 Списано доходи на фінансовий результат	747.4	793.4
При реалізації фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі		
5 Відображено дохід від продажу частки у статуті іншого підприємства	30, 31	741
6 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій:	971	141
7 Віднесено дохід від реалізації на результати інвестиційної діяльності	741	747.4
8 Віднесено балансову вартість реалізованих інвестицій на результати інвестиційної діяльності	978.4	971
9 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій на фінансовий результат	793.4	978.4
10 Списано дохід від реалізації частик у статуті іншого підприємства на фінансовий результат	747.4	793.4

Таблиця 5.7

Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з іншими довгостроковими фінансовими інвестиціями (код 5 згідно із запропонованою кодифікацією)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
1	2	3
При придбанні інших довгострокових фінансових інвестицій		
1 Відображено витрати на придбання довгострокової фінансової інвестиції	978.5	30, 31
2 Списано на фінансовий результат витрати на придбання довгострокової фінансової інвестиції	793.5	978.5
3 Придбано довгострокову фінансову інвестицію	143	747.5
4 Списано доходи на фінансовий результат	747.5	793.5

Продовження табл. 5.7

1	2	3
При реалізації інших довгострокових фінансових інвестицій		
5 Відображено дохід від продажу довгострокової фінансової інвестиції	30, 31	741
6 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій:	971	143
7 Віднесено дохід від реалізації на результати інвестиційної діяльності	741	747.5
8 Віднесено балансову вартість реалізованих інвестицій на результати інвестиційної діяльності	978.5	971
9 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій на фінансовий результат	793.5	978.5
10 Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	747.5	793.5

Таблиця 5.8

**Порядок обліку операцій інвестиційної діяльності з
короткостроковими фінансовими інвестиціями (код 6 згідно із
запропонованою кодифікацією)**

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	дебет	кредит
1	2	3
При придбанні короткострокових фінансових інвестицій		
1 Відображено витрати на придбання короткострокової фінансової інвестиції	978.6	30, 31
2 Списано на фінансовий результат витрати на придбання фінансової інвестиції	793.6	978.6
3 Придбано короткострокову фінансову інвестицію	352	747.6
4 Списано доходи на фінансовий результат	747.6	793.6
При реалізації короткострокових фінансових інвестицій		
5 Відображено дохід від продажу короткострокової фінансової інвестиції	30, 31	741
6 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій:	971	352

Продовження табл. 5.8

1	2	3
7 Віднесено дохід від реалізації на результати інвестиційної діяльності	741	747.6
8 Віднесено балансову вартість реалізованих інвестицій на результати інвестиційної діяльності	978.6	971
9 Списано балансова вартість реалізованих фінансових інвестицій на фінансовий результат	793.6	978.6
10 Списано дохід від реалізації на фінансовий результат	747.6	793.6

Наведені в таблицях 5.3-5.8 послідовність бухгалтерських проведення з обліку інвестиційної діяльності та чітке визначення первинних документів, у яких відображається відповідна облікова інформація, дозволяють забезпечити повноту і прозорість формування і представлення облікових даних.

Запропонована система субрахунків для обліку результатів інвестиційної діяльності дозволить відокремити облік інвестиційної діяльності від інших видів діяльності підприємства.

5.3. Аналітичний облік результатів інвестиційної діяльності

З метою аналізу ефективності вкладень коштів в інвестиційну діяльність по кожному об'єкту інвестицій доцільно скласти звіт з інвестиційної діяльності, в якій необхідно зазначити дані про об'єкти інвестиційних вкладень та показники їх ефективності.

Запропонована форма звіту з оцінки ефективності вкладень по кожному об'єкту інвестиційної діяльності представлена на рисунку 5.2.

В графі код виду інвестиційної діяльності необхідно вказати, до якого саме виду інвестиційної діяльності відноситься об'єкт відповідно до запропонованої кодифікації.

ЗВІТ З ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВКЛАДЕНЬ ПО ОБ'ЄКТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

за звітний період – вересень 2017 р.

Об'єкт інвестиційної діяльності	Код виду інвестиційної діяльності	Очікувана економічна вигода (запланована), тис. грн		Фактично отримана економічна вигода, тис. грн	Відхилення за звітний період зростаючим підсумком, +/-		Причина відхилення за звітний період (за наявності)
		вид вигоди	за звітний період	за звітний період	абсолютне, тис. грн	відносне, %	
			зростаючим підсумком	зростаючим підсумком			
Верстат «SHARP DX2500N»	2	скорочення витрат та виробництво	378	218	-160	-42,3%	непередбачені ремонти
			28 761	25 491	-3 270	-11,4%	
Автомобіль МАЗ-6303	2	скорочення витрат на збут	617	617	0	0,0%	—
			82 737	81 977	-760	-0,9%	
Акції ПАТ «Свіфт»	5	отримання доходів від утримання акцій	1 271	1 791	+520	+40,9%	зміна ситуації на фондовому ринку
			73 587	72 814	-773	-1,0%	
Разом	х	х	187 935	173 088	-14 847	-7,9%	х
			12 878 232	12 360 851	-517 381	-4,0%	х

Рис. 5.2. Запропонована форма звіту з оцінки ефективності вкладень по кожному об'єкту інвестиційної діяльності

В графі вид вигоди описуються очікувані вигоди при інвестуванні в обраний об'єкт. До таких вигод можна віднести: скорочення витрат підприємства при здійсненні основної діяльності; збільшення доходів підприємства та збільшення вартості інвестицій.

Очікувана економічна вигода вказується згідно з плановими розрахунками ефективності інвестиційного проекту.

Фактично отримана економічна вигода відображає отримані економічні вигоди в діяльності підприємства від інвестування в обраний об'єкт. На основі розрахунків фактично отриманих економічних вигод від кожного об'єкта інвестиційної діяльності, проводиться аналіз ефективності вкладень в інвестиційну діяльність. За результатами аналізу ефективності вкладень приймається рішення стосовно доцільності подальшого утримання об'єкта на балансі підприємства.

Використання запропонованого звіту дозволить оцінити ефективність вкладень по кожному об'єкту та прийняти рішення стосовно його подальшого утримання на балансі підприємства. Цей звіт дозволяє також виявити причини неефективності вкладень в той чи інший об'єкт, що дає можливість уникнути помилок при подальшому вкладенні коштів в інвестиційну діяльність підприємства.

Для визначення напрямків подальшого інвестування, необхідно проаналізувати ефективність вкладених інвестицій в залежності від виду інвестиційної діяльності.

На рисунку 5.3 наведено запроповану форму звіту про результати інвестиційної діяльності за видами інвестицій. Окремі об'єкти інвестиційної діяльності групується в залежності від виду інвестиційної діяльності. Вид інвестиційної діяльності визначається на підставі розмежування інвестицій в залежності від коду виду інвестиційної діяльності.

До складу доходів від інвестиційної діяльності належать доходи від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів. В залежності від реалізованого об'єкта отримані доходи включаються до того виду інвестиційної діяльності, за яким він раніше обліковувався.

У графі «Витрати на придбання» відображають витрати, понесені при придбанні об'єкта інвестиційної діяльності, та додаткові витрати, що будуть включені в первісну вартість об'єкта.

ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ВИДАМИ ІНВЕСТИЦІЙ

Вид інвестиційної діяльності	Доходи від реалізації, тис. грн	Витрати на придбання, тис. грн	Фінансовий результат від інвестиційної діяльності, тис. грн	Отриманий економічний ефект, тис. грн
1 Нематеріальні активи	0	87532	-87532	90158
2 Основні засоби	95113	792607	-697494	856016
3 Інші необоротні активи	6108	245340	-239232	278314
4 Фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі	0	6151	-6151	7750
5 Інші довгострокові фінансові інвестиції	8371	81746	-73375	78503
6 Короткострокові фінансові інвестиції	0	0	0	0
Разом	109592	1213376	-1103784	953924

Рис. 5.3. Запропонована форма звіту про результати інвестиційної діяльності за видами інвестицій

Фінансовий результат від інвестиційної діяльності підприємства розраховується шляхом порівняння отриманих доходів і понесених витрат. Негативний фінансовий результат від інвестування свідчить про розширення підприємства та оновлення його технічної бази, нарощення обсягів виробництва та придбання фінансових інвестицій.

Отриманий економічний ефект відображає доходи і витрати, пов'язані з утримання об'єкта інвестиційної діяльності на балансі підприємства. Зіставлення отриманих економічних вигід від утримання об'єкта інвестиційної діяльності з понесеними витратами на його придбання дає змогу оцінити ефективність вкладень в об'єкт.

В залежності від виду інвестиційної діяльності проводиться оцінка ефективності вкладень та доцільність інвестування в окремі види інвестиційної діяльності. Оцінивши ефективність вкладень по різних видах інвестиційної діяльності, можна сформулювати подальший вектор інвестиційної діяльності.

5.4. Завдання для самоперевірки

5.4.1. Контрольні запитання

1. Наведіть кодифікацію видів інвестиційною діяльності за її об'єктами.
2. Відкриття яких субрахунків доцільне для розмежування доходів і витрат від реалізації об'єктів інвестиційної діяльності в залежності від виду інвестиційної діяльності?
3. З якою метою складається запропонована форма звіту з оцінки ефективності вкладень по кожному об'єкту інвестиційної діяльності?
4. З якою метою складається запропонована форму звіту про результати інвестиційної діяльності за видами інвестицій?

5.5.2. Практичні завдання

Завдання 1. Схематично зобразити взаємозв'язок рахунків обліку доходів, витрат та фінансових результатів від інвестиційної діяльності.

Завдання 2. Вартість придбання верстату «SHARP DX2500N» становила 48 584 грн. За період його експлуатації сума нарахованого зносу становить 31 742 грн. Залишкова вартість верстату складає 16 842 грн. На основі звіту про технічний стан обладнання керівництвом підприємства було прийнято рішення стосовно реалізації даного об'єкта основних засобів. Верстат «SHARP DX2500N» було реалізовано 18.09.2017 р., при цьому вартість реалізації склала 24 613 грн.

Відобразити результати даної господарської операції на субрахунках рахунків обліку доходів, витрат і фінансових результатів інвестиційної діяльності, запропонованих в пункті 5.2.

Завдання 3. Складіть фрагмент звіту з оцінки ефективності вкладень по об'єкту інвестиційної діяльності - верстату «SHARP DX2500N» за вихідними даними, наведеними в завданні 2.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність» із змін. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
- 2 Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
- 3 Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_046.
- 4 Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
- 5 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
- 6 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 №242 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
- 7 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 №318 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
- 8 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
- 9 Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і

- організацій затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
- 10 Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4185.html.
- 11 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.04.2000 №91 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.
- 12 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 № 163 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>.
- 13 Крупка Я. Д. Облік інвестиційно-інноваційної діяльності: Навч. посіб. / Я.Д. Крупка, С.В. Питель, І.В. Мельничук. – Тернопіль: КРОК, 2013. – 246 с.
- 14 Паливода К.В. Капітальні інвестиції (на прикладі житлового будівництва в Україні): Монографія / К.В. Паливода. - К.: «Знання», 2009. - 711 с.
- 15 Шевчук В.Я. Основи інвестиційної діяльності / В.Я. Шевчук, П.С. Рогожин. — К.: «Генеза», 1997. — 457 с.
- 16 Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. - К.: МП «ИТЕМ» ЛТД, Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. - 448 с.
- 17 Федоренко В.Г. Инвествознаводство: Підручник / За ред. В.Г. Федоренка. - К.: МАУП, 2000. — 407 с.
- 18 Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом: Монографія / А.А. Пересада. - К.: Лібра, 2002. - 472 с.
- 19 Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затвердженні наказом Міністерства фінансів України № 561 від 30.09.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03>.

- 20 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
- 21 Ізвекова І.М. Робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання до вивчення дисципліни «Облік і аудит інвестиційної та інноваційної діяльності» для студентів спеціальності 8.03050901 – облік і аудит / Укл.: І.М. Ізвекова, Н.П. Потрус. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. – 34 с.

Навчальне видання

Король Григорета Олександрівна

Зелікман Владислав Давідович

Ізвєкова Інна Миколаївна

**ОБЛІК І АУДИТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Частина І. Облік інвестиційної діяльності підприємства

Навчальний посібник

Тем. план 2018, поз. 164.

Підписано до друку 29.10.2018. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк плоский.
Облік.-вид. арк. 4,94. Умов. друк. арк. 4,88. Замовлення №282.

Національна металургійна академія України
49600, Дніпро-5, пр. Гагаріна, 4

Редакційно-видавничий відділ НМетАУ